

De arme schoolmeester

August Snieders

bron

August Snieders, *De arme schoolmeester*. J.P van Dieren en comp., Antwerpen 1851

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/snie001arme01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

AEN MYNEN VRIEND
DEN HEERE
J.B. WITTKAMP,
Kunstschilder.

Opdrag.

Ik wyd u dit verhael toe, niet alleen als vriend; maer, is het niet te nederig, als kunstenaer.

De eenvoudige tafereelen, die er in voorkomen; de karakters, die ik er in schilderde; de rust, welke over het geheel gespreid ligt, bekoorden u, en de arme schoolmeester was dikwyls een gezellige vriend in onze gesprekken.

De natuer in hare zachte droomeryen afmalen; een dier gevoelens opvangen, welke een liefdevollen traen op de wangen tooveren kan; een gevoel van deugd, in het midden van haet eneigenbaet, opwekken; of wel eene grootheid schil-

deren in den burger of in den held, die zich boven het lyden verheft - dit was voor u steeds de edelste strekking, welke den kunstenaar bezielen kan.

Dit ook is de myne.

In die harmonische stemming zult gy met my ditmaal het woelige stadsleven verlaten, de stille heide, verder het dorp intreden, by elk gedenkteeken myner geschiedenis stilstaan, en alzoo het lichtspoor der deugd, hetwelk hier in ons midden zoo dikwyls verloren loopt, in het leven van den schoolmeester nagaan.

Ongestoorden vrede, geluk zonder schaduw, den onverwelkten rozenkrans der liefde - kunt gy er niet vinden. Ook daer, in die stille heide, kent men wee en lyden; daer even als hier, doch minder gekleurd, kent men de driften des harten; de worsteling tusschen het goede en het kwade; lach en tranen, distelen en bloemen wisselen er zich af, en de dood zit er even trouw, naast den dorpeling, op den ratelenden wagen, als zy hier naast den magtigen ryke naar de woelige Beurs draeft.

Doch, waer is het, dat de gevoelens er zoeter zyn. Men is er meer verbroederd met de drie-ledige afbeelding van 's menschen loopbaen: leven, lyden en sterven; en de twyfelzuchtige verzoent er zich eerder met God en de menschen, omdat de natuer toch altyd eene eeuwige bron van

schoonheid en liefde blyft; omdat het goede er meer. dan het kwade by ons, voor het oog bloot ligt.

Dáér ligt een schat van nuttige en leerryke gedachten, voor onze zamenleving, open. De beste schryvers van onzen tyd zoeken er hunne ingevingen: AUERBACH vindt er zyne verhevene lessen van natuer en gevoel; ANDERSEN roept ons in zyne melancolische natuer, om onder zinnebeeldige tael diepe lessen van wysbegeerte te geven; LAMARTINE zoekt er troost tegen de pynlyke herdenking aen politieke ontgoochelingen; GEORGES SAND, die gemengde geest van goed en kwaed, tracht er haer verschrikkelyk scepticismus te dooden. ZSCHOKKE, TÖPFER en zoo vele anderen, zochten er de ideale waerheid: gevoel en liefde.

Dáér nog ligt eene onmetelyke, eene jeugdige kracht van kunst, die, aenvangende met het dorps-verhael, hare armen tot de hoogere vakken der letterkunde zal uitstrekken, de van gift en bloed bezwangerde school allengs uit ons midden zal doen verdwynen; en die school, op een nog primitieven grond geboren, kan niet anders dan eene volksschool, dan eene school van leering en beschaving, zyn.

Aen my het beoogen hiervan in myne schriften; aen u, dit laetste doel op het doek te verwezenlyken.

Doch, wat zeg ik, gy beoefendet steeds die baen der gedachte.... Ik droomde gevoel en liefde by uw hartroerend

tafereel van volkslyden: *Aen den oever der Zee*; ik bad met den gebroken grysaerd, onder de koude torengewelven, *het Angelus*; ik heb het hart van aendoening voelen kloppen, toen gy in uw *Gevangenbewaerder* en *Paedje*^(*), eene breed en diep gedachte bladzyde van ongeluk en geluk, voor den denker op het doek schreeft.

Ja, voor u is de kunst: gevoel en liefde - en zelfs de vaderlandsche tafereelen, welke gy op het doek maelt, dragen steeds den stempel van die strekking. Gy spreekt tot de ziel en in die vervoering zelfs kiest gy daer, waer de burgerdeugd, als een glinsterende geest, de aerdsche marteling te boven klimt....

Er is steeds harmony tusschen uwe twee-ledige kunst: harmony van gedachte.

Zoo was uw *Nova-Zembla*, dat episch gedicht uit den zeeroem des vaderlands; uw *Ontzet van Leyden*, hetwelk aen de zonen van WASHINGTON thans leert, wat nederlandsche deugd en grootheid is^(**); uw *Hugo Grotius*, die magtige les voor de grooten der aerde, welke op dat arme strooi, op die nederige kar geschreven is, waer de gunsteling der koningen eene rustplaets heeft gevonden.

(*) Verschillende stukken van den schilder.

(**) Deze schildery is geplaetst in het Museum van Philadelphia.

Steeds vind ik in u die streving: de gedachte, door de krachtige vlaemsche kunst beziel. Gy offert niet aen den zielloozen tydgeest; gy voelt eene andere, eene ernstiger bestemming, en daerheen wilt gy.

Daerheen wil ik u vergezellen....

Wankelt de geest van myn' *Armen Schoolmeester* niet naer die baen van veredeling en beschaving, al valt de somberheid en het lyden somtyds loodzwaer op hem neder? Al ruk ik den sluijer van de wonde der zamenleving, in betrekking van de stad met het dorpsleven? Vond gy er niet een gevoel in, dat strekt naer de opbouwing van die school des volks, welke de kunst, in verschillende oogpunten, en de letterkunde in het byzonder, bewerken moet?

Stemt die geest niet in met uwen geest?

Ja, ik herhael het nog: hy was u lang een welkomene vriend. De deugd verheerlyken is wel schoon; maer de wonde der zamenleving onder idyllen verbergen - dat kan nooit de opregte strekking der kunst zyn. De geest der schryvers van alle tyden heeft steeds die wonde, als met eenen waerschuwenden vinger der Godheid, aengetoond; de stift der beroemde meesters: HOLBEIN, HOGARTH, DURER, MICHEL-ANGELO en anderen, heeft ze in al hare wysgeerige kracht gemaeld; gy-zelve hebt eens, in vroeger tyd, de yselykste der kritieken van den maetschappelyken toestand van een volk geschetst:

het was de geest der vernieling, welke *het Doodkleed* over de afgeleefde en hongerige vlaemsche zonen sleepte, die wanhopig hunnen doodsang aenhieven....

Ook dat schrikkelyke leert!....

En thans, nu wy overeenstemmen over kunst en doel, nu wy broederlyk mogen zeggen: wy zyn één in strekking, nu wil ik gelooven, dat gy myn *Arme Schoolmeester* zelfs als kunstenaer aenvaerden zult; dat gy hem niet alleen zult aenzien als een openbaer bewys van myn vriendschappelyk gevoel jegens u, dat echter door geene stoffelyke bewyzen behoeft vernauwd te worden, noch van uwe, noch van myne zyde; - maer dat gy myn werk zult beschouwen, als eene strekking van myne kunst tot de uwe.

DE SCHRYVER.

ANTWERPEN, 28 NOVEMBER 1851.

I.**De Loting.**

Wat ik u verhalen wil, viel voor in een dorp van Nederland, dat in de vreedzame Kempen gelegen is. Het dorp is klein, maer er is iets tooverachtigs in het zien van die huizen, welke vertrouwelyk rond den ouden toren gelegen zyn; er is iets schilderachtigs in die hoeven, rond welke de wyngaerd zyne takken kronkelt; in die oude kastanjeboomen, met hunne pyramidale bloemtrossen; er is iets streeleends in die akkers, in die weiden en bosschen, welke met de zilverige beek, eenen krans rondom het dorpje maken; er is iets aenlokkends in de kinderen van het dorp, die bly en blozend, met bloote hoofden en voetjes, op den oever der beek spelen.

In dat dorp heb ik vertoefd, en er de geschiedenis vernomen, die ik u verhalen zal, eenvoudig zoo als zy is. Ik heb het vervallen huis van meester Ivo gezien; ik heb, ter herinnering, eene der zuivere, witte bloemen geplukt, die tegen het vervallen kruis, op het graf van Clara, groeijen.

Deze eenvoudige geschiedenis deed my dikwyls droomen, en een' traen in het oog opwellen - mogt haer dit ook by u ten deel vallen.

Ginds, ter zyde van den weg, half onder den ouden vlierboom verborgen, staet het huis van den schoolmeester Ivo. De wind heeft het rieten-dak verstrooid, de muren gescheurd of verbryzeld, en akelig doet hy nog de glasruiten kletteren. De landmaegd gaet er des avonds biddend voorby; want zy denkt geesten te zien - geesten, die aen den zonderlingen meester Ivo, of aen zyne schoone en treurende dochter, Clara, gelyken.

Vrees echter niet, dat ik u in gezelschap van twee wezens brengen zal, die op aerde zoo boos leefden, dat zy, volgens de denkwyze der dorpelingen, hier, na den dood, moesten terugkeeren, tot boete hunner zonden - o neen! Meester Ivo was een braef en zachtaerdig man, die ongelukkig stierf, nadat hy het lyk van Clara naer het kerkhof vergezeld had, en Clara was eene lieve en deugdzame maegd,

een engel, die uit den hemel was neèrgedaeld, om hier te troosten en te beminnen.

Luister: gy zult glimlagchen met de vrees der dorpelingen, en ik weet zeker, dat gy liefde zult opvatten voor den goeden schoolmeester en zyn kind; dat gy aen beiden droomen, dat gy voor beiden bidden zult, als gy de vervallene wooning, en het brokkelige kruis mogtet bezoeken.

Niet verre van Ivo's wooning staet eene burgerlyke huizing, in steen opgebouwd, met pannen-dak, en met een geschilderd uithangbord versierd. Het is thans eene afspanning. Tydens meester Ivo, in den zomer-avond, onder zynen vlierboom van de vermoeijenis van den dag uitrustte, woonde er de deurwaerder Hikpik, een driftig en kwaedaerdig manneke, voor wien de arme dorpeling beefde als een riet, en die door zyn geld een aanzienlyken invloed in het dorp had.

Ivo en Hikpik verschilden niet alleen in geldelyk vermogen; maer ook nog hemelsbreed in karakter. Het waren twee tegen-over elkander staende uitersten. Zoo menschlievend, zoo mededeelzaam de eene was, zoo hard en eigenbaetzuchtig was de andere. Voor de dorpelingen, maer vooral voor de kinderen, lag er een afgrond tusschen beiden. De kinderen hadden Ivo teeder lief, en zy schoven bevend langs de muren, als zy het nyelige, gerimpelde gelaet van den *zwarten* Hikpik zagen (want dien naem gaf men hem, om zyne zwarte kleeding). Maer Ivo was ook

goed en zacht; hy streekte hun de blozende wangen, zag hen met liefde spelen, werd zelf somtyds kind, en regelde het spel; terwyl Hikpik met zynen schaterlach en zyne vonkelende oogen, hen meer dan eens ver van zyne wooning gedreven had. Waer men den jubelkreet der kinderen niet duldt, daer is dikwyls een kwaedaerdig man meester!

Hikpik had eenen zoon, soms wel wat wild en onbezonnen; maer toch niet boos van inborst. Tony, zoo was zyn naem, kwam dikwyls aen het huis van den schoolmeester, en koesterde voor de schoone Clara eene brandende liefde in het hart. Doch, hy zag het wel! een andere had de dierbare plaets, in Clara's kuische ziele, ingenomen.

Als Tony haer de schoonste rozen uit den hof schonk, dan hield zy die slechts in de hand; maer, als die andere, als Frans, haer eene nederige veldbloem medebragt, dan stak zy die op haren boezem. O, de blik dien zy Frans schonk, was zoo verschillend van den glimlach dien Tony ontving! En waerom zag zy zoo wachtend den weg op, die naer de wooning der weduwe Martha geleidde, als zy des avonds voor het huis van den schoolmeester gezeten was?... Het was dewyl haer hart van ongeduld klopte, om Frans te zien!

Dan ging Tony peinzend heen, en een gevoel van minnenyd sloop, als een brandend vergift, in zyn hart. Hy had zooveel gegeven voor de liefde van Clara; Clara, die zoo

zoet spreken, zoo vroom bidden, zoo lief zingen kon!

Frans, het kind eener arme weduwe, was de lieveling in het huishouden van den schoolmeester. De twee kinderen waren even oud, waren onder dezelfde leiding van Ivo opgegroeid, en de dorpel der beide huizen, de knie of de kus van Martha en van den schoolmeester, waren voor beiden hetzelfde geworden. Clara vond in Martha eene goede moeder, Frans vond in het huis van den schoolmeester een braven vader terug. De kinderen hoorden elkander toe, en dachten zelfs niet, dat het anders wezen kon.

Zoo waren zy opgegroeid en de huiselyke band was vaster en vaster toegebaeld, tot dat een gloeiender vuer de jeugdige harten omvatte, en zy in elkanders oogen iets meer lazen, dan het heilige zuster-, en broederlyke gevoel. Waerom durfde Frans de wangen van Clara niet meer zoenen, zoo als hy voorheen deed? Waerom sloeg Clara blozend de donkerbruine oogen naer beneden, wanneer Frans het waegde, hare hand in de zyne te drukken? - Het was omdat zy elkander beminden, al hadden zy het nooit gezeid.

Frans en Tony waren van denzelfden ouderdom. Op het oogenblik dat wy deze geschiedenis aenvangen, hadden zy hun achttiende jaer bereikt, en werden zy opgeroepen, om in de naburige kantons-hoofdplaats te gaen loten - dat is te zeggen: eene kans wagen, wie aen de bloed-belasting zal worden opgeofferd; wie zyne vryheid als burger zal

verliezen; wie van het werk der zamenleving, van den boezem zyner geliefde betrekkingen, zal worden losgescheurd - om des noodig te gaen sterven voor een vaderland, dat soms geen brood voor hem gehad heeft.

Met hoeveel onrust had men dien dag zien naderen! Hoe vurig hadden Clara en Martha gebeden, en hoe schaterend had de booze Hikpik gelagchen, als hy de arme vrouwen om een gelukkig nommer voor Frans bidden zag! Hoe dikwyls had hy het vroom gebed gestoord, dat zy des avonds, als het *angelus* over de vlakte klonk, aen den God der lydenden opstuerden!

Hikpik gaf er niet veel om, of zyn zoon een ongelukkig nommer trok. Waren er niet duizende listen en kuiperyen om van de legerdienst bevryd te worden? Hy kende er zoo veel, dat hy er zelfs niet eens aen dacht, dat hy zynen zoon door een handvol gelds kon vrykoopen. Ook was hy tamelyk gerust toen men hem kwam zeggen, dat Tony een laeg nommer getrokken had. Hy zette zich dadelyk aen het werk, om door list en bedrog, misschien voor een enkel goudstuk, zynen zoon vry te maken, zonder te rekenen, dat het kind van de weenende Martha, het zyne zou moeten vervangen; want Frans had het opvolgende nommer van Tony getrokken.

Ach! wat vloeiden er tranen uit Clara's oogen; wat wanhoop schilderde zich op de trekken der weduwe af; wat lyden beneep de ziel van Ivo, toen zich de mare

verspreidde, dat Frans een twyfelend nommer bekomen had. Men vreesde maer al te regt de boosheid van Hikpik, die reeds op de gewaende gebreken van zynen zoon geroemd had, en hierom had Frans een voorgevoel, dat het hem slecht vergaen zou. Heimelyk zuchtend was hy de wooning van den schoolmeester ingetreden, snikkend was hem Clara om den hals gevlogen, alsof het eeuwig afscheid gekomen ware, en hy had slechts met moeite een weinig troost in het beklemd hart der maegd gestort.

Dien avond zat Martha droevig by het turfvuur, en had de wind niet huilend in den schoorsteen gezongen, men had zeker niets gehoord, dan het tikken der rozenkrans-kralen, die door de beenderige vingers der weduwe schoven.

Dan wenschte Martha rykdommen te bezitten, om haer kind vry te koopen, gelyk de ryke menschen kunnen doen. Wat al ontwerpen smeedde zy in hare moederliefde, om geld te krygen! Hoeveel duizende plannen tooverde zy zich voor den geest, om dat geliefd kind te behouden! - Zy wilde het weinige dat zy bezat, verkoopen; dag en nacht werken, giften afsmeeken, bedelen zelfs, zoo lang tot zy dien grooten schat zou vergaderd hebben. Zy wilde, de onnoozele! indien zy er niet in gelukken mogt haren zoon te behouden, met hem naer de stad gaen, om hem ten minste te mogen zien, en over hem te kunnen waken. O, wat is de liefde eener moeder schoon en edel! Zy is wel de zuivere liefdebron van den Schepper.

Doch waerom toch kon de wet haer dat kind ontscheuren? Was zy geene weduwe?

Helaes, ja! maer in het naburige dorp had zy een anderen zoon, die ouder was dan Frans, en volgens de wet gehouden zyne moeder te ondersteunen. Frans was nog niet in staet het dagelyksche onderhoud voor haer te verdienen. Men beroepe zich nooit in die wet op liefde, hoop en toekomst! Zy is als een booze geest, die er genot in heeft dit alles, by den arme, te verbryzelen. Zy laet zich wel verbidden door een handvol geld, maer door geene tranen. Die wet is bloedig; zy moet door de hand eens duivels geschreven zyn!

De haren van Martha waren, door veel ongelukken, voor den tyd grys geworden. Zy had reeds drie kinderen en haren echtgenoot naer het kerkhof verzeld; zy had haer huisgezin van den welgezeten stand, tot dien van armoede zien afdalen, en begon nu eerst, door de liefde en vlyt van Frans, door de vriendschap van Ivo en Clara, een weinig verademing in het lyden te scheppen. Ach! waerom moest die zware slag haer komen bedreigen.

Die gedachten rolden de arme weduwe, by verpoozing van het gebed, door het hoofd.

De deur der wooning werd geopend, en Frans trad met een droevig ‘goeden avond’ langzaam binnen. Hy was een schoon en gezond jongeling, en zyne eenvoudige, kempische kleederdragt, verhoogden den goeden indruk, dien hy, op wien het ook zyn mogt, maekte. Hy zette

zich in den anderen hoek by het vuer neder, en staerde, zonder te spreken, op de wiegelende vlammen. De moeder sprak in den beginne ook niet; zy zag zwygend op haer kind; doch toen zy eindelyk in weenen uitborstte, stond zy op en ging het omarmen. Ook by den jongeling stroomden de tranen over de wangen.

- Moeder, zeide hy, waerom zyt gy toch zoo droevig?... Indien het zoo zyn moet, dan zal ik immers wel by u terugkomen....

- Terugkomen?... Frans, uwe moeder kan u geen' oogenblik missen.... Zonder u zal zy sterven.

- Ach, spreek toch zoo niet; het zou my ook pynlyk vallen; maer ik herhael het u, moeder, ik zal terugkomen.

- Altyd dat woord, waardoor gy aen myn bedroefd hart troost wilt geven.... Ach, hoe komt men terug! Ik weet nog, hoe Jan van den ouden koster in het dorp terugkeerde: hy kende niemand meer, hy had zyne oude moeder niet meer lief als te voren; hy vloekte, dat het de goede vrouw beven deed, en strompelde op krukken: want men had hem zyn been afgezet.... Frans! als gy ooit zoo ongelukkig waert uwe moeder niet meer te kennen, als gy terug kwaemt - zy stierf van verdriet voor uwe voeten.

- Moeder, welke gedachten hebt gy toch dezen avond! Waer ik ooit zyn mogt, ik zou u nooit vergeten; ik zou u altyd liefhebben, u en Clara, en meester Ivo ook, dien goeden, braven man.... Maer, moeder, wy klagen en

weenen beiden, en het is immers nog niet zeker, dat ik vertrekken zal? Tony zal nog voor my moeten heengaen; men zegt wel, dat hy *gereklameerd* heeft; maer ik geloof dat hy gezond en sterk is; of wel zyn vader zal voor hem een plaatsvervanger koopen - en dan blyft Frans toch by u.

Er blonk een zachte glans van geluk door de tranen der weduwe heen. Een balsemende strael van hoop zalfde de wonde van haer hart. Hier blyven.... haer Frans aen het hart geklemd houden, terwyl de andere lotelingen zouden vertrekken.... wat geluk voor die moeder!

- O, sprak zy, Frans, zeg nog eens, dat er hoop is! Wat klonk my dat daer zoet in de ooren!... Die booze menschen in het dorp, die zwarte Hikpik, allen hebben er dan genoeg in gehad, de arme moeder te doen tranen storten, door te zeggen, dat gy soldaet moest worden.... Gy zelf, Frans....

- Ach, moeder, ik vergeet soms in myne droefheid, dat ik hopen moet. Vader Ivo en Clara hopen ook; welnu, laet ons dan allen met vertrouwen de toekomst inzien, en bidt gy maer lang en veel voor my.

Hoe ligt vleit zich ons hart met een flauw straeltje hoop! Als men stervend op den oever van het graf zit, en er komt een vonkje levenskracht door het harte branden, dan denkt men, dat het lieve leven met volle kracht in ons terugkeert. Zoo was het ook met de arme Martha.

De moeder ging nu weder op hare plaats zitten, en bad

den hemel, opdat zy haren zoon zou mogen behouden. Van tyd tot tyd rigtte zy haer oog liefdevol op Frans, en als een droevige zucht uit zyne ziel opwelde, dan smeekte zy vuriger troost en genade af.

Frans hoopte echter niet meer. De schoolmeester en zyne dochter hoopten inderdaed; de eerste, omdat hy niet kon gelooven, dat Hikpik een zoo boos man was, dat hy het kind der weduwe aen zyne listen zou opofferen, zoo als men heimelyk in het dorp zeide; de tweede, omdat zy beminde, met alle de reine liefde, die het hart eener maegd doortintelen kan; omdat zy zich geen scheiden kon verbeelden van hem, met wien zy van de wieg af aen was opgegroeid. Maer Frans geloofde aen het zwaerste van den slag; Frans dacht aen zyn afscheid, aen de tranen zyner moeder, aen den knellenden handdruk van Ivo, aen den kuischen zoen van Clara; - hy dacht aen dat yselyke vaerwel, waerna zy elkander in langen tyd niet zouden wederzien, waerin Clara hem misschien zoude vergeten voor de liefde van Tony....

Dat denkbeeld maekte hem als wanhopig, en joeg hem onheilspellende gedachten door het hoofd; maer als hem dan in zynen geest, het beeld van Clara verscheen, die zoete maegd, met hare schoone oogen, welke, door de tranen, als diamanten glinsterden; als hy haer zag met de handen zaëm gevouwen, biddende als een engel aen het hoog-outer der dorpskerk - want zoo had hy haer des avonds nog

gezien - dan dacht hy in zich-zelfen: ‘Zy zal ray niet vergeten; zy heeft my veel te lief!’ en meer bemoedigd hief hy het oog van de vlammen op.

Dien avond werd de kleine lamp niet ontstoken; de spys bleef onaengeroerd, en het vuer, door geene zorgzame hand opgestookt, viel in verdorde assche neder.

De stilte, maer niet de rustige slaep, heerschte weldra in de wooning.

Frans hoorde van tyd tot tyd een langen zucht uit den moederlyken boezem opstygen, die, door den wand dringende, zyne halve sluimering kwam stooren. Hy, even als de moeder, groette, met een meer verligt gemoed, de morgenschemering.

II.**Twée verschillende karakters.**

De dagen verliepen. Men wachtte in het huis van den schoolmeester, en by de arme weduwe, geduldiger de uitkomst af. Echter was er de gewoone kalmte verbannen; de onrust prangde altyd de brave en eenvoudige harten.

Op andere tyden had Clara met zooveel vreugde, de eerste lentebloemen begroet, of den eersten zonnestrael, die de uitbottende knopjes koesterde; - thans zag zy dit alles onverschillig aen. Hoe heerlyk de natuer ook mogt herleven, er was eene stem, die haer zeide: 'Clara, het zal voor u geen blyde zomer worden.'

De schoolmeester ook was nadenkender geworden. Soms zat hy als een beeld voor zynen lessenaer, en de kinderen zagen tranen over zyne wangen vloeijen. Hy had Frans

altijd zoo innig bemind; hy was zoo gelukkig zyne Clara door hem gelukkig te zien!

Als men in den huiskring over de toekomst sprak, dan trachtte men echter elkander te troosten. Er bleef altijd een weinig hoop aen den gezigteinder schemeren, en mogt deze soms voor het oog verdwynen, dan dachten zy, dat er toch een God was, die allen wel beschermen zou.

Het duurde niet lang of de tyding kwam aen, dat Tony was vrygesteld, en dat Frans dienstplichtig geworden was. De beide arme familiën snikten; Hikpik lachte en was te vreden over den uitslag: eene kuipery, die hem een paer goudstukken gekost had, en die zynen zoon volkomen aen de landdienst onttrok. Tony zelf had ditmael een heimelyk genoeg; want de zelfzucht sprak hevig in zyne ziel, en hy dacht aen Clara, die zeker haren geliefde zoude vergeten, als hy uit het dorp verwyderd was.

De eerste byeenkomst was smartelyk geweest. Het lyden der vrouwen was uiterlyk; Ivo leed inwendig en wischte van tyd tot tyd, eenen traen van de wangen. Het was hem, alsof dien dag alleen, zyne haren witter geworden, zyne lenden meer verouderd waren.

De goede man had zich geene moeite gespaerd, om in de naburige stad eenige bescherming voor Frans in te roepen. Die poogingen waren te vergeefs geweest: zy waren veelal door de kuiperyen van Hikpik verydeld. Echter gaf Ivo den moed niet op, zelfs niet, toen reeds de

noodlottige vryspraak van Tony, zynen lieveling was komen treffen.

Op eenen namiddag kwam Ivo langs een slykerigen weg, van het naburige stadje terug, waer hy eene laetste pooging beproefd had, om eenen beschermer voor Frans te zoeken. De goede schoolmeester bibberde over al zyne ledematen. Zyn gelaet, en zyne regterhand, die hy om den rieten stok gekneld hield, was paers en blauw van koude. Zyn voet glibberde by iederen slap uit, en de modder, die aen de kniën zynner broek kleefde, getuigde, dat de goede, oude man reeds verscheidene malen gevallen was. En echter scheen by niet misnoegd; er zweefde een glans van zoet geluk over zyn gelaet: want hy had eene goede daed volbragt, zonder dat iemand hem had kunnen bespieden.

Doch waerom zouden wy den lezer de reden van dat zachte genoegen, over Ivo's gelaet verspreid, niet zeggen? - Al is het dan ook een klein tusschen-verhael, dat aen onze geschiedenis niet hoort, zyn braef en vaderlyk gemoed zal er maer des te duidelyker door uitschynen.

Welnu dan: - Aen den eenzamen weg, dien hy eene uer te voren bewandelde, was eene kermende stem zyne droomen aen Martha's ongeluk, en over het mislukken zynner reis, komen stooren. Een halfnaekt kind, byna versteven van koude en wiens pas gedekte voetjes weigerden te gaen, zat aen den natten weg. Het had honger, en snikte

om zyne moeder. Aen zyne zyde lagen de houtsprokkels, die zyne verkleumde handjes onder het loover hadden uitgehaeld. De schoolmeester stond stil, en sprak het troostend aen. Daerna hief hy het, als de goede herder, op zyne schouders, nam de sprokkels onder den arm en trad met dien last den weg op, die naer de hut van het arme kind geleidde. Zoo bereikte hy dezelve, hygend naer zynen adem, en ontvlugtte zoo snel hy kon, de dankzeggingen der moeder en de streelingen van het knaepje. Ivo had maer eene spyt: het was dat hy geen geld bezat, om zyn werk van menschlievendheid te bekroonen.

Gelukkigen maken! - dit was nog de droom van zyn leven, al had hy het reeds dikwyls, ten koste van zyn eigen welzyn, moeten koopen.

Van dien omweg keerde de schoolmeester zoo moeiljelyk terug, nat en bevend van koude, terwyl hy van tyd tot tyd moest rusten, om nieuwe kracht te scheppen. Hy was nog een groot eind wegs van huis, toen een naderkomende stap, een onafgebroken geroep hem in de ooren klonk. De goede man zag om, en bemerkte Hikpik, die den zwarten ezel, op welken hy zat, met onbarmhartige slagen, door het slyk dreef. De deurwaerder bereed dit dier op zyne togten, als hy den arme soms het laetste kleed ging onteigenen, als hy het laetste stuk huisraed, voor eene geringe schuld, in beslag ging nemen.

Op zynen zwarten ezel, met rooden zadel, in zynen

somberen regenmantel gedraeid, en de hoed diep in de oogen getrokken, was Hikpik een onheilspellend schepsel; en geen wonder, als hy daerby zyn helsch gelach liet hooren, dat de kinderen verschrikt zich verborgen, dat de arme huismoeders soms weenend voor hem op de kniën zakten.

Op het oogenblik, dat wy den zwarten man zien te voorschyn komen, weigerde het koppige rybeest zynen weg voort te zetten; het stond onbewegelyk, niettegenstaende de stokslagen, die meester Hikpik het toediende. Ivo zag het, en keerde langzaam langs de slykerige baen terug. Hy groette den ryder, en het dier by den toom grypende, leidde hy hetzelfde voort, viel eenige malen, hetgeen den zwarten man deed lagchen; doch bereikte eindelyk het hoogere en drooge pad.

- Bravo, magister, zeide Hikpik; het was eene goede gedachte van u, my daer uit de verlegenheid te helpen. Gy kuntu gelukkig rekenen, iets gedaen te hebben, dat nuttig en dienstig is.

- Het doet my genoegen, meester, u te kunnen verpligten, zeide Ivo zacht, en scheen niet gekwetst door de grove belediging, die hem werd toegeworpen. De menschen moeten elkander bystaen in dit leven - voegde hy er by, terwyl hy langs het dier voortstapte. -

- Zeker, magister, zeker! lachte Hikpik. Ik volbreng dien last nauwkeurig en heb vandaag weder twee schuldeischers aen hunne eerlyk gewonnen stuivers geholpen.

Twee verkoopingingen, magister!... twee.... Ha, ha! dat geeft eene ronde som aen Hikpik....

- En waer zullen de arme moeders blyven? vroeg de meester; terwyl hy een smeekenden oogslag naer den zwarten man wierp - en waerheen zullen hare arme kinderen gaen?

- Ho! ho! zy zullen eene schuilplaats zoeken, waer er eene te vinden is. Gods lieve schepping is zoo ruim, zoo wyd....

- Ongelukkige menschen! zeide Ivo, met een' zwaren zucht, en de nachten zullen zoo koud, zoo nat zyn. Hebben zy veel geweend, meester?

- Ha, ha, ha! dat helpt al niets, magister, of hunne tranen zouden diamanten moeten worden.... Doch waerom beeft gy, Ivo?...

- Ik heb koude, zeide de arme man, en wierp een betraenden blik op een kleedsel, dat voor op het zadel hing, als wilde hy voor een' oogenblik zyne warmte aen Hikpik afsmeeken.

- Koude?... dat is frisch, heer Ivo!

De schoolmeester hygde moeijelyk. Hy vergat zyne ellende, en dacht aen de ongelukkige moeders en kinderen, die door de strengheid der wet uit hunne wooningen gejaegd werden. Plotseling stond hy stil, greep de teugels van het rybeest vast, en Hikpik strak aenziende, deed hy hem de vraag:

- Meester, waer zullen die ongelukkigen brood en deksel vinden?

- Voor den duivel! magister, zyt gy zinneloos? Kan ik my daarmede bezig houden! Ha, ha, ha! wat kan men zich met al die luijaerds bemoeijen. Dat zy werken; de aerde is groot; de heide is onbebouwd; dat de dochters dienstbaer, dat de zonen soldaet worden, zoo als Frans van Martha.... Ha, ha! die schoolmeester is kostelyk!

‘Frans van Martha!’ by die woorden liet de schoolmeester de teugels los, en terwyl grauwtje door de modder voortplaste, stapte de gryze man, het hoofd op de borst gebogen, over het voetpad.

- Waeraen denkt gy, magister? schreeuwde Hikpik.

- Ik denk aen Frans en aen de ongelukkige Martha. Zy zyn zoo goed, zoo braef.... en toch zullen zy moeten scheiden; want uw zoon is vry, zegt men; gy zyt wel gelukkig, uw Tony niet te moeten afstaen.

- Gelukkig! lachte de meester. Zyt gy dronken, magister? Er is geen gelukkiger leven, voor een' armen duivel, dan de soldatenstand. Men heeft eten, drinken en kleederen; men wordt een beschaefd mensch.... Maer gy weent, magister? Bah! wat is er aen een' armen straetlooper gelegen!

- Gy zyt onregtvaerdig, meester: Frans is braef en werkzaam. Ik heb hem lief als myn eigen kind.... En zyne moeder dan?... De arme vrouw! zy bemint haer kind zoo

vurig; zy zou het licht harer oogen geven, om het te mogen behouden!

- Gy zyt zinneloos, magister; men moet het vaderland en den koning dienen.

- O ja, maer waerom dient de ryke het vaderland en den koning niet, hy, die belang heeft in de rust? want hy heeft rykdommen; terwyl de arme niets heeft dat bedreigd wordt, tenzy hy zelve. Waerom moet de laetste van den boezem der moeder gescheurd worden, terwyl de ryke moeder haer kind aen haer hart mag geprangd houden? Ach, de ryke zoon koopt zich vry voor een handvol gelds: zooveel dikwyls als hy in eenen nacht, door het vermack, verbrast. Hy leeft in weelde voort, zonder iets te doen, en het aangeleerde beroep van den mindere, dat het brood moet geven aen zyne gryze ouders, wordt verwaerloosd....

- Ha, magister, gy preekt de gelykheid.

- Ach ja, meester; voor de wet en voor God, zyn wy kinderen van eenen en denzelfden vader.... Jaerlyks eischt men den bloei onzer burger-jongelingschap, de liefde en het bloed des volks, en zy komen terug, die armen! afgeleefd, of aen oogziekten lydende, of verminkt en voor hun geheel leven ongelukkig gemaekt. Ga onze hutten rond: hier strompelt er een op krukken; daer zit er een ziek en bleek; ginds wordt er een half blind rondgeleid. Elders is het een twistzoeker, een drinker, een hater van den arbeid; hy is het verdriet, de nagel aen de doodskist der moeder.

Geene zyn zoo eenvoudig, zoo rein en kuisch meer, als toen zy heengingen. Sommigen noemen dat beschaving; ik noem het verbastering....

- Hoi magister, gy doet daer een sermoon, dat ik u aenraed te komen doen, als ik 's avonds den slaep niet vatten kan.... Waer denkt gy aen, magister? Gy staet stil, en plooit de kniën, alsof gy een smeekgebed op den natten grond wildet doen.

- Ik ben afgemat.... ik ben vermoeid.... zeer vermoeid, meester - en de arme man wierp een benydenden blik achter op het zadel, als smeekte hy voor een' oogenblik eene plaets.

- Welnu, rust dan, heer Ivo; antwoordde Hikpik lagchend, als had hy er genoeg in, den ouderling in het slyk te zien vallen - rust dan maer, beste vriend.

- Dat zal ik doen! had de schoolmeester zuchtend geantwoord, en liet zich bibberend op eenen steen nederzakken. Hy staerde den zwarten, onbarmhartigen man achterna, en fluisterde zacht tot zich-zelfen:

- Wat is by gelukkig! Hy zal zynen zoon aen zyne zyde mogen houden, hem beminnen en opkweeken; maer menschen, die geene fortuin hebben, moeten hun kind afstaen, alsof het hun niet toebehoorde. Men zegt, dacht Ivo voort, men zegt in het dorp veel kwaed van den zwarten man; men zegt, dat hy door kuiperyen zynen zoon van de bloedbelasting wist vry te maken.... Dubbel schrikkelyk!

Dan is de wet niet alleen onregtvaardig in haer grondbegin; maer dan is zy het nog in hare uitvoering.... Maer zulke schelmery kan er toch niet gepleegd worden, Ivo!... Zouden er zulke schurken bestaen onder die, welke het staetsbestuer aenstelt om de wetten uittevoeren?... Men zegt toch dat het zoo is.... Tony heeft geene gebreken; zyne wangen blozen, zyne oogen glinsteren als peerlen.... Ivo, Ivo!... sprak hy plotselings; gy vergeet hoeveel slechte menschen gy ontmoet hebt, toen gy in de ryke wereld waert! Misschien zelfs, is zulke daed maer een nietsbeduidend geval. - Dat is yselyk!

De schoolmeester liet zyn hoofd in de handen zakken, en murmelde luid op: - Martha, Clara, Frans - gy allen, die ik, naest God, het meeste liefheb - wat zal er van u geworden!... Doch waerom my niet getroost, door eens op God te denken! Zegt Hy my niet, dat de bitterheid van het afzyn, de vreugde van het wederzien zal verdubbelen?... De jaren rollen snel heen, en de hemel zal Frans beschermen. Ik zal de zomers en de herfstten tellen; de bloemen van de eersten met liefde groeten, en tranen van vreugde storten by de laetsten.... Zoo zal het wederzien aenbreken.... Kom, Ivo, dat is zoete troost: sta op, en schenk er een deel van aen Martha, aen Clara en aen Frans. Gy moogt dit niet voor u alleen in het hart bewaren; zy hebben het meer noodig dan gy....

Meer bemoedigd stond de brave man op en trad verder.

Hy dacht niet meer aan den zwarten Hikpik, noch aan de koude, noch aan de vermoeijenissen. De troost tintelde door zyn hart; de hoop gaf hem moed en nieuwe kracht.

Ivo bereikte zyne wooning. Clara kwam hem toegevlogen, om te vernemen, of hy nu eenen beschermer voor Frans had gevonden. Ach neen! hy had niets meêgebragt dan betrouwen op God. Clara luisterde naer den ouden man - maer het afzyn was haer het pynigendste niet; zy vreesde het vergeten. Zy vreesde die wyde wereld, waerin den jongeling zooveel vreemds zou toelagchen, en tusschen welke ryke beelden zy maer staen zou, als een arm, naekt en miskend meisje....

Zoodra Ivo van zynen togt wat herstelt! was, ging hy met Clara naer de hut van Martha, om haer te troosten. Die goede ziel! Hoe weinig gelyken er hem in de vaderlyke bezorgdheid, voor alles wat hem omringt.

III.**Het Vertrek.**

De aerde was reeds met bloemen overstrooid. Alles herleefde onder den adem van den Schepper, en zong de lente-zon den welkomsgroet te gemoet. De ryke glimlachte tot de natuer, omdat zy hem aengename en afwisselende vermaken ging aanbieden; de dorpeling, om den arbeid op de akkers; de maegd, om hare bloemen van liefde; het kind, om de vrye natuer, waerin het dartelen zou.

Er waren er echter die in de algemeene vreugde niet deelden: het was in de huisgezinnen, welker kinderen opgeroepen waren, om den volgenden dag te vertrekken. Daer zat men zuchtend of met rood bekreten oogen neêr; daer was het huis zoo stil, alsof een lyk in hetzelfde neêrlag,

dat men den volgende dag naer het kerkhof moest vergezellen.

Het was avond. De schemering daelde neder, en aen den horizon duidde een heete gloed aen, dat een lieflyke dag was heengesneld. Zachtjes tinkte by poozen de klok van de dorpskerk. Het was het *angelus*, hetwelk de vrome menschen toeriep, dat de plegtige stond van het gebed aenbrak.

Er is iets geheimzinnigs in die onderbrokene toonen, die over de stille velden galmen, en in de heuvels en bosschen aen den gezigteinder verloren gaen. Nooit hoor ik dien klokketoon, of er maekt zich een weemoedig gevoel van my meester; ik denk aen al wat my dierbaer was in myne jeugd, aen allen, die my naer een beter leven zyn voorgegaen, of die, in ons eenzaam dorpje, den jongen dichter liefhebben. Waerom sta ik stil, als my die toon in de ooren galmt? Omdat hy een welsprekende vriend is, die als met tooverkracht het verledene voor my opent; die weêr glimlagchen en tranen geeft, my weêr doet bidden, hopen en beminnen, gelyk toen ik geene andere wereld kende, dan ons vergeten dorp!

Ik hoor hem op dit oogenblik in myne verbeelding, en blyf droomend aen den eenzamen landweg staen, waer Clara, aen het steenen kruis, met mos en eiloof bedekt, de kniën plooit en bidt. Wat bidt zy godvruchtig, de handen zaêm gevouwen; het lieve aengezigt smartelyk ter zyde gebogen! Hare oogen blikkeren van tranen, en hare rozige

lippen versmelten, tusschen de gebeden, den naem van Frans.

Zy sprak hem zoo hard uit, dat eene stem zacht op de hare antwoordde: ‘Clara.’

Verschrikkend wendde zyzich om, en ontwaerde Frans, die op eenige schreden van haer stond. Zyn gelaet droeg het spoor eener hevige aendoening, en Clara beefde voor de uitdrukking zyner oogen. Op dit oogenblik tinkte de klok weder, en Frans plooid naest het meisje de knie, en bad.

Het *angelus* hield op. De jongeling leunde smartelyk op het steenen kruis, en zuchtte:

- Morgen, Clara, morgen.

- Nog eenen avond, nog eenen nacht! fluisterde het meisje.

- En dan moet ik u, myne moeder, uw vader verlaten; dan moet ik onder de vreemde menschen gaen leven.

- Ach, Frans, herhael dat niet; gy slaet my het hart tot bloeden, alsof ik u nooit meer zou wederzien.... Indien gy ons in de groote wereld maer niet vergeet.... Ik heb dikwyls gelezen en gehoord, dat zy zoo schoon, zoo schitterend is; dat men er zoo ligtelyk de arme menschen vergeet.... Frans! indien dit ooit moest gebeuren - ik stierf van verdriet....

- U vergeten?... Maer wie zou het kunnen, Clara!

- De wereld is zoo verleidend; en gy ook zult schoon zyn, met uw glinsterend kleed aen; gy zult meisjes vinden,

die veel schooner zyn dan uwe Clara; maer Frans, zy zullen u toch zoo lief niet hebben, als zy....

Clara snikte by deze laetste woorden.

- Waerom weent gy? vroeg de jongeling. Waerom hebt gy zulke sombere gedachten?... Neen, Frans zal u nooit vergeten; het denken aen u, zal hem den tyd minder hard, minder lang doen schynen; het zal hem kracht geven, om dat vreemde leven te verdragen.

- Dank!... en myn vader, die u zoo gaerne gelukkig zou willen zien, dien moet gy ook niet vergeten.... Zie, ging zy, na eene poos, voort; Frans, houd dit kleine gouden hartje altyd by u; het is my wel dierbaer, maer ik sta het u af tot eene gedenkenis....

- Neen, Clara, het is een geschenk uwer moeder....

- O neem het, ik smeeke het u.

De eenvoudige Frans had op dit oogenblik eene dichterlyke vervoering; hy kuste vurig dat dierbare kleinood, hetwelk hy in zyne jeugd, aen het halske van het kind, en nu sinds lang op den boezem der maegd had zien hangen. Doch plotseling bedacht hy zich, en reikte het gouden voorwerp droevig terug.

- Neen, ik kan het niet nemen, sprak hy; ik mag dat sieraed niet aenvaerden. Clara, bedenk wel dat uwe moeder het u op haer doodsbed gegeven heeft, en ik, ik zal u toch nooit vergeten.... Daer, neem het weêr.

- Neen, neen! myne arme moeder zeide my: 'Geef

dat aen hem, dien gy liefhebt, die uwe liefde waardig is. Ik gaf het eens aen uwen vader; hy gaf het my op onzen bruiloftsdag weder. Ik geef hel op myn sterfbed aen u; het is een heilig voorwerp in onze familie. Denk wel, eer gy het wegschenkt!’ En aen wien zou ik het anders geven, dan aen u, Frans?

- Het zy dan zoo! O, gy hebt het aen geene slechte handen toevertrouwd. Frans heeft u hartelyk lief.’

Ter zyde van den weg ritselde het loover. Een hoofd, bleek als dat van eenen doode, deed zich opmerken. De oogen vonkelden als sterren in hetzelfde; er lag iets verwilderds in die trekken, welke aen misdaed en lyden deden denken. Het was Tony, die de liefde van beiden beschouwde, en den storm in zyne ziel byna niet meester worden kon. De schoonheid van Clara vuerde den minne-nyd aen: nooit had hy haer zoo eenvoudig, zoo lief gezien!

Frans en Clara traden voort, en Tony volgde met een brandend gevoel, elke beweging, elken zucht, elken traen, die in de oogen kwam glinsteren. Hy sloop tusschen het kreupelhout voort, stond achter eenen boomstam stil, als beiden stil stonden, en ging verder, als zy verder gingen. Had een kwade geest hem telkens niet toegefluisterd ‘morgen’ dan had hy voorzeker het laetste zoete geluk wreedaerdig komen verbreken; maer de rouw van dat rampzalige ‘morgen’ gaf hem troost, en spiegelde hem liefde voor.

Nu eens stonden Clara en Frans by eenen eiken-stam

stil, op wiens schors de jongeling, jaren geleden, beider naem gesneden had; dan vertoefden zy aen de zilverige beek; aen den ouden molen; aen de weide met hare bloemen, als met sneeuwvlokjes, bestrooid; aen de kerk van het dorp - overal waer zich herinneringen opdeden, stonden de kinderen stil, en die eenvoudige pelgrimstogt, dat laetste bezoek aen al de dierbare plaetsen, deed de tranen in de oogen komen.

Tony zag het. Hy zette zich aen den voet van eenen mastenboom neder. Hy gevoelde den nyd; hy gevoelde, dat hy zich ongelukkig maekte; maer toch bleef hy het aenzien, toch zwolg hy met malsche teugen het vergif in het hart. Dan stond hy weder met slepende schreden op; dan zette hy zich weder neêr, en verzonk eindelyk in gedachten. Zoo zat hy nog, toen de maen haer zilverig licht door de ritselende spelden der mastenboomen wierp.....

Den volgenden dag was het afscheid spoedig aengebroken. Men had de jongelingen uitgeleide gedaen tot buiten het dorp. De arme weduwe, de schoolmeester en Clara, hadden Frans, met gebogen hoofden, vergezeld. Men had het vaerwel snikkend uitgesproken, vurig elkander omhelsd, en met moeite de moeder van haer kind afgescheurd. Met de wanhoop in de ziel keerde die ongelukkige zich honderde malen op den weg om, snelde eenen heuvel op, staerde in de verte, of zy de groep nog zag gaen, en groette en zegende

met heessche stem haren zoon. Toen zy hem niet meer zag, keerde zy naer het dorp terug.

Hikpik leunde over de onderdeur zyner wooning, en beschouwde de wederkeerende familiën, met een' zegevierenden grynslach.

Ivo en Clara gingen hun dagelyksch werk hernemen. De schoolmeester zat mymerend in zynen zetel, of gaf verstrooid les. Soms zweeg hy eene geruime poos, streeelde den eenen of anderen knaep, en zeide hem: 'Word zoo braef als Frans, kind.' Clara, die hem altyd behulpzaam was, luisterde ter nauwernood naer de antwoorden der kinderen, en deze waren allen bedroefd, omdat zy den goeden Ivo en de zoete Clara zoo bedroefd zagen.

Middeleryl trad Martha met eene zinnelooze uitdrukking op het wezen, van achter den hoek eener wooning te voorschyn en stond plotseling voor den boozen Hikpik stil. Hare oogen vonkelden onder de gryze wenkbrauwen, en op haer bruin gerimpeld gelaet lag eene kwaedaerdigheid te lezen, die men anders te vergeefs in het oog der weduwe zou gezocht hebben. De gescheurde roode mantel, dien zy droeg, gaf aen hare gestalte iels spookachtigs, hetgeen Hikpik plotseling deed terugdeinzen.

- Zwarte man! Hikpik! Waer is myn kind?... Gy hebt het my ontnomen, wreedaerd! Myn Frans.... geef my hem weder, of God zal u straffen!

Zy stak hare beenderige hand, tot vuist genepen, drei-

gend in de hoogte. Hikpik schrikte voor die wanhopige moeder, welke door droefheid overmeesterd, niet meer wist wat zy deed, noch wat zy zeide.

Na eene poos ging zy echter op zachteren toon voort:

- O ja, geef my mynen zoon weder, en dat de uwe in zyne plaets ga. Hy heeft geene moeder meer, die over hem weenen zal. Gy, vaders, gy hebt kracht om dat afzyn te verdragen; maer ik, meester, ik zal sterven van verdriet, als ik myn' Frans moet missen. Wie zal de arme moeder helpen en bystaen, als zy ziek wordt of sterven zal?

De weduwe viel op de kniën; zy dacht dat de zwarte man alvermogend was, dat hy haren zoon in hare armen kon wedervoeren. Zy wilde deelneming opwekken, en de ongelukkige herinnerde zich slechts, dat Hikpik voor geen medelyden vatbaer was, toen hy weder zyn helschen schaterlach hooren liet.

Nog poogde zy:

- Ontferming, mynheer! voor myn kind; ontferming voor eene moeder, die niet meer weet, wat zy doen zal. Ach, wist gy hoeveel ik geleden heb, en nu ik, in mynen ouden dag, gelukkig begon te worden, nu is men my komen zeggen, dat ik myn kind moest afstaen, dat zyne moeder geen regt meer had om het te behouden.... Meester, gy zyt ryk; het geld vermag alles.... Leen my wat geld, om mynen zoon vry te maken.... Ik zal voor u werken, dag en nacht.... Ik zal my voor u dood werken als gy het wilt.

- Weg, schooister! was het antwoord van den boozen man. Wie kan op zulke versleten beenderen nog krediet geven; en wat is er daerenboven aen uwen zoon gelegen!

Als eene furie vloog Martha op; schrikkelyker dan toen zy hem naderde, stond zy voor den deurwaerder regt; hare oogen gloeiden, en terwyl zy hare hand, knokkelig als die der dood, uitstak, riep zy uit:

- Deugniet! gy hebt my mynen zoon ontstolen; gy hebt my myn bloed geroofd, om het uwe vry te maken.... Verdrukker van den arme! denk dat de vloek eener weduwe verschrikkelyk is; dat gy het voor God zult verantwoorden, indien ik u geene vergiffenis geschonken heb - en neen, neen! ik schenk ze u niet; dat God u vervloeke!...

Driftig wendde zy zich om, stapte een eind wegs voort, bleef dan plotseling staen, en kalmer geworden, begon zy weder te weenen. Hikpik had zyne deur verlaten. Hy had niet gelagchen - integendeel, voor de eerste mael zyns levens had hy gebeefd!

Met gebogen hoofde, trad Martha over den weg. Wat zochten hare dwalende oogen? De voetdruksels van Frans, die zy te vergeefs van de andere trachtte te onderscheiden.

Op dat oogenblik trad de goede schoolmeester haer nader, en stortte, door eenige balsemende woorden, troost in hare ziele. Ivo kon troosten. Zyn vertrouwen op God had hem meer dan eens boven het lyden verheven, en zelfs

anderen van dit gevoel doen deelachtig worden. Hy was als de beschermgeest van het dorp, onder wiens vleugels alles, wat lydend was, kwam schuilen.

De tyd snelde om. De groetenis van Frans, door een byzonder geval, aen allen toegekomen, bragt den eersten glimlach weêr op Clara's lippen. Dat oogenblik had Tony afgewacht. Hy dacht, by het zien van die herleving - want zoo mogt hy het noemen - dat Clara langzamerhand zou vergeten.

Tony kreeg hoop: het meisje sprak gaerne met hem; doch meestal kwam de naem van Frans, die met een onbeschryfbaer gevoel over hare lippen vloeide, deze hoop weêr verflauwen. Arme Tony! wat bad hy te vergeefs om liefde; wat al zuchten stegen in de eenzaamheid uit zyne borst op; wat martelde hem dat gevoel, waeraen hy dacht, dat zyn geluk gehecht was! Indien Clara boos op hem geworden ware, by het hooren zyner liefde-woorden, dan ware die liefde misschien in haet veranderd; maer zy was altyd zoo zachttaerdig; zy antwoordde hem zoo zuchtend; zy bewees hem zooveel vriendschap, dat dit gevoel allengs al meer, zyne ziel doorbrandde.

De schoolmeester zag Tony's lyden; hy had hem dikwyls

de hand gedrukt, en gezeid: 'Dryf dat denkbeeld uit uw hart, myn zoon!' Maer de jongeling had pynlyk geglimlacht, alsof hy zeggen wilde: 'Grysaerd, hebt gy dan nooit dat verteerend gevoel u het hart voelen afknagen?'

IV.**Een oud of een nieuw Kleed.**

Keeren wy tot het huishoudelyke leven van den armen schoolmeester terug.

Wy vinden hem in zyne eenvoudige kamer, waer zindelykheid alleen de opschik was; waer de bloemen, die voor het, in lood gevatte, venster bloeiden, al de weelde uitmaekten.

Denkend stond hy in eenen hoek der kamer, en hield een porceleinen pot in de hand. Het oog van Ivo staerde op den bodem, en er lag eene glinstering van geluk in hetzelfde, by het zien schitteren van eenige zilverstukjes, aen welke dat oude meubel tot spaerpot diende. Hy glimlachte ze toe; niet omdat hy eigenbaetzuchtig was; maer hy berekende

in zich-zelf, dat hy daervoor juist een nieuw kleed zou kunnen koopen. Het oude was tot op den draed toe versleten, op honderde plaetsen door de zorgzame hand van Clara gestopt, zoodanig zelfs, dat de kwaedwillige Hikpik hem spottend met den vinger nawees. Het had vele jaren dienst gedaen; nog lang had het de schouders van Ivo kunnen bedekken; maer de hond van Hikpik, zoo kwaedaerdig als zyn meester, had onlangs een der panden aen stukken gescheurd, en Clara's kunst was niet toereikend geweest, om dat spoor van verwoesting heel en al te doen verdwynen.

Ivo greep de zilverstukjes uit den pot, schoof ze tellend door de vingers, liet ze weder op den bodem klingelen, en die toon was voor zyn oor een harmonisch geluid, zoo zangerig als de toon eener harpe. Hy telde ze nog, en de gelukkige grysaerd glimlachte weder!... Het was eerlyk gewonnen, en lang bespaerd geld!

Doch waerom, brave man, verdwynt plotseling dien glimlach van uw wezen? Waerom staert gy denkend op die blinkende zilvermunt? Waerom schudt gy 'neen' en staert gy daarna op uw kleed, dat aen den muur hangt, alsof gy u wildet overtuigen, dat het niet zoo versleten, zoo armoedig, zoo gestopt is, als de spottende Hikpik het wel zegt?...

Waerom?

- Het is waer, zegt gy, er zyn ongelukkigen, die het

meer noodig hebben dan ik.... Zie maer eens de arme Martha, die door ziekte bedreigd wordt!... Indien ik dat geld voor my alleen besteedde, zou ik geen' stuiver hebben om haer by te staen, als zy eens honger had.... Honger lyden, en ik een schoon kleed dragen!... O, dat kleed zou my als een vuer om de lenden branden.... Ik zal myn zwarten overjas nog eens zacht opborstelen, den gescheurden slip onder den goeden knopen; met de slechtste zyde langs de muren der huizen gaen, en in de kerk een eenzaam hoekje kiezen, waer ik ongestoord zal kunnen bidden.... Maer toch, het is soms koud in deze dagen.... Dat kale kleed verraedt altyd onze armoede; het doet de nydigaerds leven, en zy spotten zoo gaerne met den armen Ivo.... En dan het hoogtyd, dat aenstaende is.... en het geld, dat ik weldra weêr zal inbeuren....

Ivo twyfelde. Langzaam naderde hy eene kas, en deed even langzaam den porceleinen pot tusschen een aen tal papieren verdwynen. Met die beweging stiet hy legen een oud boek, dat met tamelyk veel gedruisch van zyne plaets viel. Ivo schrikte en staerde met een onrustig oog op het boekdeel. Hy legde peinzend zynen wysvinger op den zwartlederen band, waerop het overschot van vergulde bloemen zichtbaer was. Het boek was verguld op snede, en hoewel het thans geen aanzien meer had, kon men gemakkelyk opmerken, dat het een overblyfsel uit rykere dagen was.

Ivo hield droomend het oog op hetzelfde gevestigd. Zyn

vinger bleef op den band drukken, en het was alsof eene heimelyke aantrekkings-kracht uit dat boek, tot zyn hart, opklom. Een glimlach, een traen, eene smartelyke of hoopvolle uitdrukking, liet zich weldra, afwisselend, op het gelaet van Ivo ontwaren.

Wat bevatte toch dat geheimzinnige boek? - Al de herinneringen uit vroegere dagen, het geluk van zyne jeugd; de liefde van zynen jongelingstyd; maer ook de tranen van zyne mannelyke jaren. Het was langen tyd geleden, dat hy het niet meer geopend had; want hy was vroeger tegen de herinneringen niet bestand; maer nu hy kalmer, en meer boven het lyden verheven, nu hy volkomen verbroederd was met zynen nieuwen stand, alsof hy in denzelve geboren ware - nu durfde hy in dat boek, tegen nieuwe smarten, kracht pullen.

Hy nam dan hetzelfde, zette zich in den ouden leuningstoel, en opende het op zyne kniën. Hoeveel herinneringen op dat oogenblik door het hoofd van den ouden man stormden, is niet te bevatten! Zyne hand beefde; zyn vinger wees op den aenvang eener bladzide; maer hy kon niet beginnen.

Eindelyk volgde zyn oog deze regels:

‘....Ryk en gelukkig zyn, leven in het midden van de weelde - o, welke begoochelingen heeft die gedachte niet voor hem, die arm en naekt hier op deze aerde rondkruipt! En toch, hoevelen bedriegen zich.... Hoeveel lyden ver-

bergt zich achter de glinstering der ryken!.... Ivo, waer zyn de dagen toen gy al de weelde genoot, die de wereld geven kan; toen gy bemindet met al het vuer, eener eerste, eener heilige liefde?... Zy zyn voorby.... en gy breekt thans op een eenzaam zolderke, het zwarte brood, dat gy door uwen handen-arbeid verdient; gy laeft uwen dorst met het water, dat uit Gods lieven hemel valt.... Rykdom, rang en magt!.... Spotterny!.... Langs deze naekte muren, zweeft het spook des hongers, en het licht met al uwe tooverbeelden van goud en pracht.....

‘Verlaten, van iedereen verlaten, en gisteren waren er nog zoo vele wezens, die my schenen lief te hebben.... Ach, beminden zy dan slechts den stoffelyken rykdom? Was er geen enkel gevoel in Ivo, dat hun éénen traen van medelyden, in zyn ongeluk, afperste?... Neen, zy myden den gevallen koopman....

‘Verschrikkelyk!... Myn hart wordt tot bloedens toe geprangd, als ik er aen denk.... Ik zag gisteren, toen ik een' oogenblik aen het venster de frissche lucht inademde, eenen myner oude makkers, gelukkig en lagchend, voorbyryden. Voorheen was hy arm, ik was ryk; de rollen zyn verwisseld: aen my de beurt van honger lyden....

‘Had ik dan zoovele smarten verdiend?... Ik deelde den armen broeder van mynen overvloed mede; ik ontving myne vrienden, als leden myner familie; ik hielp dáér

waer myn vermogen my niet te kort schoot.... Erbarming! Ik heb niet verdiend dat gy my vertrapt; dat gy my voor uwe deur, voor wat arbeid, eene aelmoes wilt geven; hetgeen niet belet, dat de honger myn ingewand pynlyk doorwroet, en myne hand zoo mager, zoo zwak wordt, dat ik byna uwe schriften niet meer maken kan.... Erbarming!....'

Een oogenblik hield de oude man op. Smartelyk was de uitdrukking van zyn gelaet, by het herzien van die regels, en hy voelde heete tranen op zyne wangen branden. Dan dacht hy aen het tegenwoordige, en een zachte glans kwam door zyne tranen stralen.

- Ach, zeide hy, de oogen ten hemel wendende, thans heb ik geen' honger meer! Wat is men gelukkig als men geen' honger lyden moet.... En ik, die de ongelukkigen wilde vergeten....

Een oogenblik duerde deze verpoozing; daarna las hy verder:

'....Vriendschap.... Spotterny! ik heb op dit arme zolderke myne brave moeder, gebrekkig en lydend, den geest zien geven.... Ivo kon nauwelyks de lykbaer zyner moeder volgen, die door den hollenden doodswagen des armen, naer het kerkhof gevoerd werd.... Spotterny! de liefde zelfs is slechts een akelig doodshoofd, door bloemen omkranst....'

Zacht schudde Ivo by die vertwyfeling het hoofd. Had

hy ze niet gevonden, die vriendschap, onder de brave dorpingen, in de eenvoudige hut, en ver van hetgeen men de *beschaefde* wereld noemt? Liefde - had zy hem niet toegelagchen in het eenvoudige dorpsmeisje, dat de gelukkigste echtgenoote van den armen zwerver was geworden?

- O, zeide hy zacht; wat doet het ongeluk den mensch verdwalen, als hy aen hetzelfde niet gewoon is! Wat maekt het hem onregtvaardig jegens God en de menschen....

Zyn hoofd boog zich weder, en hy las op eene andere bladzyde voort:

‘....Ik beef zoo dikwyls er op myne deur geklopt wordt.... Ik vrees telkens den onbarmhartigen huisheer te zien verschynen, wien ik vier weken huer van myne kamer schuldig ben.... Ik kan hem niet verbidden.... Te vergeefs toon ik hem myne vermagerde handen, door het lyden ontzenuwd, door het werken als verlamd.... Onbewogen ziet hy tranen op myne wangen branden.... Hy vraegt my geld.... Is hy zinneloos?... Ik heb geen stuk brood om te eten, en ik drink myne tranen op, als om mynen honger te stillen.... Moet ik dan gaen bedelen? Moet ik de aelmoes gaen vragen, daer waer ik deze zelf eens den armen toereikte?... Neen, neen! ik wil liever sterven van honger. Ik wil mynen vyanden het geluk niet geven, dat zy my een stuk brood kunnen toewerpen.... O, schim van mynen vader! zie uit de hoogte der hemelen neêr! Zie, hoe uw

kind, dat tusschen de gouden lambrizeersels geboren werd, honger lydt tusschen vier naekte muren....’

Eene rilling doorliep de leden van den grysaerd. Het scheen hem toe, dat hy dat schrikbeeld van vroeger dagen weêr voor zich heen zag zweven. Hy beefde by die herinnering, niet zoo zeer voor zich-zelfen, maer voor die welke hem dierbaer waren. - Neen! hy zal dat geld niet besteden, voor dat hy weet, dat er geen gevaer meer is voor de arme Martha! Hy weet wat het zegt, honger iyden. Toen dat besluit gansch zyne ziel doordrongen had, kwam een zoete glimlach om zyne lippen zweven, en kalm las hy de geschiedenis, tusschen hem en den huiseigenaer, verder:

‘....Hy is hier geweest.... My dunkt ik zie hem nog verschynen, met zyn gespannen wezen; met zynen blik, die elk oog als eenen vuer-appel doet vonkelen. Hy eischt geld, of dreigt my in wind en sneeuw te jagen.... Ik bid hem; ik doe hem myne armoede, myne ellende, in al hare naektheid zien; ik toon hem myne handen, die als bevroren zyn, sedert de asch van myn vuer niet meer gloeit; ik laet hem wat klammig stroo zien, waarop ik bibberend myn ligchaem, als een geraemte vermagerd, ineen krimp....

‘Hy staert rond of er niets te nemen is.... Ik vrees, dat zyn blik op myn zwart kleed zal vallen, hetwelk in den hoek der kamer hangt.... Hy ziet het.... hy legt er de hand op.... Erbarming! heb genade!... Ik heb niets meer dan dat.... Indien gy het my ontnemt, zult gy my morgen van

koude bevroren vinden.... O, pleeg geen moord om een armzalig kleedingstuk!... Hy ziet my strak aen.... Ik zie een' traen in zyn oog glinsteren. Hy wischt die zwygend weg, en gaet heen zonder nog een woord te spreken....'

Ivo hield op, vestigde zyne oogen op het kael geworden kleed, dat aen het venster hing, en begon te weenen. Hy drukte het boek aen zyn hart, en nederknielende kustte hy het oude kleedsel. Het was hetzelfde kleed, dat hy als een heiligdom uit die dagen bewaerd had.

- En ik zou u willen verlaten, snikte hy; ondankbare die ik ben, u verlaten! U, die getuige waert van zooveel lyden en tranen.... Ivo, Ivo! Gy zyt ondankbaer jegens een ouden vriend; hy wil u vergezellen tot aen het graf, en gy wilt hem van u afstooten, omdat hy arm en naekt geworden is.... Heeft zyn ouderdom en armoede dan de vriendschap verminderd?.... Neen, neen! oude vriend, gy blyft my by; de weg zal niet lang meer zyn. Het kerkhof is dicht by Ivo's wooning.... O, vergeef my, dat ik u een' oogenblik vergeten heb.... Laet ze u en den armen Ivo bespotten: beiden zyn toch onverbreekbaer aen elkander verbonden; beiden zyn broeders. Gy kent myn lyden, myne geschiedenis, die ik nooit geheel aen myne Clara mag mededeelen; en aen wie dan zouden myne herinneringen spreken, als een vreemdeling uwe plaets zou vervangen hebben?...

De brave man stond op. Hy dankte God voor zyn besluit, en bragt het boek der herinneringen, dat hem zulk een

goede raedsman geweest was, op zyne plaets terug.....

En smeekend en droevig klinkt eene kinderstem aen Ivo's deur, eene stem, die het *Onze Vader bidt*....

De schoolmeester houdt den adem in, en drukt denkend den wysvinger op de lippen. Die stem vraegt hem, in naem van den hemelschen Vader, eene aelmoes. Hy nadert het opene venster, en ziet een half naekt kind aen zynen dorpel smeecken, terwyl een even naekt zusterke, baldadig van Hikpik's deur gedreven wordt.

Ivo gaf, met een ontroerd gemoed, eene aelmoes; troostte het kind; beklagde de arme ongelukkigen, die, om te bedelen, een weldadig onderwys moeten derven - en staerde, met tranen in de oogen, de twee, van blydschap huppelende, bloedjes na.

- En ik, zeide Ivo, die my overvloed geven wilde, terwyl anderen gebrek lyden!

De edelmoedige man zette zich in zynen leuningstoel neêr; hy gevoelde dat de tevredenheid zyn hart overstroomde. Weldoen geeft zaligheid! Vele zoete beelden dreven voor hem heen, en hy sloot de oogen, om ze des te beter, in zyne verbeelding, te kunnen zien. Van tyd tot tyd murmelde hy: Clara.... Frans.... Martha.... en het blanke voorhoofd van den gryzen man helde naer de borst. Glimlagchend sliep hy in, alsof een engel uit den hemel hem begroette. Wat is de slaep van den regtvaardigen zoet!

Terwyl hy slaapt, zullen wy den lezer een weinig meer over zyne levensgeschiedenis toefluisteren; want zeker zal hy eenig belang voor den schoolmeester hebben opgevat.

Gy hebt het gehoord - Ivo was een ryk koopman geweest. Alles bloeide in de handen van den eerlyken handelaer; doch hoe spoedig blaest de rampspoed het geluk niet weg! - Een bankroet, en al de weelde was vervlogen. Gy hebt uit de bladzijden van zyn dagboek gehoord, hoe zyne vrienden hem verlieten; waer zyne moeder den geest gaf; gy zaegt hem in uwe verbeelding honger en dorst lyden - welnu, denkt dat gy hem nu de stad ziet verlaten, op avontuer rondzwervende, tot dat hy eindelyk op eenen avond, uitgemergeld en uitgeput, in het dorp, aen de deur eener wooning, nederzonk. Liefderyk verzorgd, verhaelde hy, aen den haerd gezeten, zyne lotgevallen, en begon, uit belooning voor de genotene gastvryheid, de kinderen van den pachter onderrigt te geven. Stoffelyke rykdommen kan men ons ontnemen; maer nooit rykdommen des geestes. Hy maekte zich de schoolmeester van het dorp, verstond die zending als een priesterschap van het burgerlyke leven, en trad met de dochter van den pachter in het huwelyk, die hem, by haer afsterven, de lieve Clara achterliet.

Ziedaer Ivo's geschiedenis, zoo als weinigen haer in het dorp kenden.

V.**De eerste Brief.**

In zynen slaep was Clara naest haren vader komen staen, en had met liefde de woorden opgevangen, die droomend van zyne lippen vloeiden.

Toen hy eindelyk wakker werd, zeide hy:

- Ik droomde daer, Clara.... van u.... van Frans.... van Martha.... Arme Martha!... Zy treurde zoo bitter, omdat Frans was heen gegaen.... Zy had honger, de arme! Zou myn droom waerheid zyn, Clara?

Een traen kwam haestig in het oog der maegd glinsteren.

- God verhoede het, sprak zy; maer toch indien het zoo ware, dan zullen wy Martha bystaen, niet waer, vader? Zy streelde zacht de wang van den ouden man.

- Zeker, Clara. Het is zoo zoet, kind, elkander het

leven dragelyk te maken; elkander te beminnen en te helpen!....

- Zy heeft veel hulp noodig, de arme Martha. Ik heb eene schrikkelyke gedachte van haer: zy is zoo zonderling, vader; - men zegt in het dorp, dat zy zinneloos zal worden....

De schoolmeester zweeg en zag strak voor zich.

Daer klonk een holle stap langs het venster. Eene vrouw, met rooden mantel om, trad voorby, en byna terzelfder tyd klopte er iemand op de deur. Clara opende en Martha trad met haest, zonder het meisje te groeten, binnen. Zy knikte werktuigelyk tot Ivo, en ging by het vuer zitten; haer hoofd zakte neder, en haer blik vestigde zich styf op den kolengloed.

Beangstigd zag Clara, nu naer de arme moeder, dan naer haren vader, als wilde zy dezen hare woorden, zoo even uitgesproken, te binnen brengen. De schoolmeester loosde eenen zucht en Clara aenziende, wees hy met den vinger op het voorhoofd, alsof hy wilde beduiden: 't Is waer, de ongelukkige is niet wel by hare zinnen.'

- Zyt gy ziek, Martha? vroeg hy zacht.

Zy ligte het hoofd op, vestigde haren blik op den schoolmeester, en schudde droevig 'neen.'

- Wat is er dan, dat gy zoo droevig zyt, moeder? vroeg Clara.

- Moeder!... herhaelde zy, met eenen glimlach op het beenderige wezen.
- Zeg het ons! hervatte Ivo spoedig. Waerom zyt gy zoo smartelyk aengedaen?
- Ik meende hem ginder te zien! zeide zy, op een geheimzinnigen toon; - maer hy was het niet!... neen! ging zy jammerend voort: hy was het niet!
- Wie dan toch, goede moeder? sprak Clara, terwyl zy liefdevol haren arm, om den schouder der arme vrouw legde.
- Ik weet het niet.... het was een droom.... Ach, ik lyd zooveel. Des nachts sluit ik de oogen niet meer.... Ik denk altyd aen hem.
- Aen Frans, moeder?
- Aen Frans, zegt gy? herhaelde de weduwe op blyden toon, terwyl een strael van geluk door hare oogen schitterde. O ja, Clara.... het is aen hem, dat ik altyd denk, en die gedachte draeit my zoo zonderling door het hoofd.... Gy ook denkt aen hem, niet waer, Clara?... Wy beiden beminnen hem zoo opregt....
- Tranen waren het antwoord op die woorden.
- Hebt gy nog geene tyding van hem ontvangen, moeder Martha? vroeg Ivo.
- Tyding?... Ach, ja!... het is waer; ik vergat, dat ik een' brief gekregen heb....
- Een' brief? riep Clara verrukt en wischte hare tranen

af; en gy zegt niets!... O, geef, geef spoedig! - en blyde als een kind, klapte zy in de handen.

- Ik had het vergeten, Clara.... Wees niet boos op my.... De arme moeder heeft altyd hare zinnen niet meer....

Martha haelde eenen brief uit haren halsdoek te voorschyn, en reikte hem den schoolmeester over. Deze plaetste zich aen tafel, en Clara schoof er, voor Martha en voor zich-zelve, twee stoelen by. Terwyl zy plaets namen, brak de schoolmeester, met eene bevende hand, het lak van den brief.

Zoodra dezelve open was, rekte Clara nieuwsgierig den hals, en toen zy het zoo goed gekende schrift van Frans zag, riep zy vrolyk:

- Martha, wees blyde: het is zyn eigen schrift; hy is dus zeker nog gezond. Luister, hy zal ons schryven, dat hy ons allen nog liefheeft.

De weduwe glimlachte.

- Luister! zeide de schoolmeester.

G.....

'Lieve Moeder, Ivo en Clara.

'Ik zet my tot schryven, om u te doen weten, dat ik nog frisch en gezond ben. Ik hoop hetzelfde van u te vernemen. Het doet my zeer, dat ik van ons dorp weg ben; maer myn korporael heeft my gezeid, dat ik gauw naer huis zal mogen komen, als ik braef oppas. Ik geloof hem; want hy is een goed man. Ik heb laetst gedroomd, dat ik in ons

dorpke terugkwam, en dat gy allen my kwaemt te gemoet geloopt. Och! ik heb u zoo duidelyk gezien. Dat is zeker een goed voorteekeken.

‘Wy zyn hier in eene groote stad, waer zware dienst is, en waer wy al heel weinig verdienen. Ik vraeg u geen geld, o neen! want ik weet wel, moeder, dat gy het niet missen kunt.... Ach, gy moogt geen gebrek lyden, om mynent wille....

‘Wat er altemael in de stad te zien is, kan ik u niet schryven. Vader Ivo, die ooit de stad gezien heeft, zal u daer meer van vertellen dan ik. In de kazerne gaet het maer wild toe. Men vloekt er meer dan men er bidt; maer ik, ik vergeet nooit op den goeden God te denken, Hem biddende, dat ik spoedig tot u moge wederkeeren. Kobe en Jooste van onze buerlui, zyn het al gewend. Zy hebben vele vrienden, gaen met deze naer de herberg, en hebben my verteld, dat zy al een lief hebben tegenover de kazerne. Maer ik denk nog altyd aen u, Clara; ik zal u nooit vergeten....

‘Nu, houdt u allen goed; denkt veel aen my. Ik breek af met de pen, maer niet met het hart.....

Uw liefhebbende

FRANS.’

Debrief verwekte blydschap by de moeder en by Clara. Frans was immers gezond; hy dacht aen haer, beloofde spoedig terug te komen, en was nog niet ondeugend gelyk

zyne makkers. Ivo zette, door eenige woorden, kracht aen dien troost by. Hy zag echter wel, door de eenvoudige woorden van Frans, wat zedelyk gevaer dezen omringde. Hy verborg zyne vrees, verstikte eenen zucht, en toen Clara opgeruimd zeide: ‘Wy moeten Frans wat zenden, vader; al waren het maer eenige stuivers!’ antwoordde hy met eene goedhartige uitdrukking: ‘Zeker, myn kind!’

Terwyl Clara pennen, inkt en papier haelde, sprak Martha aenhoudend van de wederkomst; zegende met eenen stroom van woorden, den goeden korporael en haelde honderde dingen aen, die allen in den brief aen Frans moesten staen; doch op welke de schoolmeester, in zyn afgetrokken gepeins, geen acht sloeg.

Clara zette het schryfgerief voor haren vader neêr. Hoe gaerne had zy zelve aen den geliefde willen schryven! Maer zy troostte zich met de hoop, dat zy er toch wel een regeltje zou mogen byvoegen. De goede schoolmeester schreef:

‘Lieve Frans,

‘Ik schryf u, gezeten tusschen uwe moeder en Clara, die u, even als de oude Ivo, nog hartelyk liefhebben. Wy hebben veel smarte onderstaen om uw vertrek; wy hebben veel geleden, veel geweend, Frans; maer dat gy braef blyft in al die verleidingen - die gedachte wischt ons nu een' traen van de wangen. Frans, blyf deugdzaam, en luister naer den raed van de booze vrienden niet. Denk altyd op

ons. Denk, dat gy altoos het gulden kruis van onzen dorpsstoren in de verte ziet, en keer, met gevoelens van liefde tot ons, uit uwe ballingschap weder... Wy zenden u een weinig geld. Gy weet, Frans, wy hebben niet veel; het is by geval, dat wy dit bezitten. Gebruik het zuinig. Het is de deugd in uwe hand, als gy het goed gebruikt; het is het ongeluk, de misdaed in diezelfde hand, als gy het gebruiken zoudt gelyk Kobe en Jooste.

‘Vaerwel, wy hebben u lief. God bescherm u!’

- O, dacht Ivo, en hief het oog ten hemel, dat hy my goed moge verstaen!

- Waerom, vader, hem zoo streng schryven? zeide Clara mismoedig, na dat de schoolmeester, met eene bewogene stem, den brief had voorgelezen. De goede Frans, zal droevig zyn....

- Neen, myn kind! dat zal hy niet. Weet hy dan niet, dat het zyn vader is, die tol hem spreekt?

- Ja, onderbrak Martha, het is zoo; schryf hem nog, dat hy zyne moeder niet van verdriet mag doen sterven.

- En gy schryft hem niets van het dorp, van zyne vrienden, van.... Mag ik er één woordje byschryven? vroeg Clara aerselend.

- Waerom niet, Clara; was het goedhartige antwoord van Ivo.

Opgeruimd greep zy de pen en schreef, terwyl de arme

weduwe, met een gelukkigen lach, de beweging der vingers volgde. Zy schreef van alles wat den jongeling dierbaer was, tot zelfs van de bloemen, die hy weleer verzorgde, en eindigde aldus: ‘Frans, vergeet my toch nooit; gy weet wel, dat Clara veel van u houdt, en dat zy u nooit voor Tony zoude vergeten....’

De maegd bloosde toen Ivo die woorden las. De oude Martha was over dezelve uitgelaten van vreugde.

Eene poos nadien werd het geld ingesloten, en weldra trad Clara, bly en tevreden, den landweg op, om den brief te gaen bestellen.

Voor de eerste mael verliet Martha met een opgehelderd gemoed, het huis van den schoolmeester. Deze echter was zoo opgeruimd niet; hy luisterde nauwelyks naer het blyde gesnap van Clara, die weêrgekeerd, elk harer ontmoetingen, elk harer invallen vertelde, en weldra weder een lied aenhief, hetwelk sinds maenden in het huis van Ivo niet meer gegalmd had.

VI.**Vergeet my niet!....**

De dagen snelden heen. Frans schreef van tyd tot tyd, en zyne brieven ademden nog altyd het gevoel van eenvoudigheid en deugd. Het was zelfs zóó ver gekomen, dat de oude schoolmeester alle gevoel van vrees begon te verbannen.

Clara telde, even als Martha, de dagen, de weken, de maenden: beiden in een gevoel van liefde, hoe verschillend ook van oorsprong. Hoe dikwyls bad Clara voor Frans, als zy des avonds, aen het opene venster naer den met sterren bezaaiden hemel, de oogen opsloeg! Hoe vaak dacht zy zyn beeld te zien, en hare armen uitstreckende om het te omhelzen, smeekte zy, met eene ontroerde stem: 'Vergeet my niet!'

's Nachts droomde zy van hem; over dag had zy gedurig

zynen naem op de lippen; stond dikwyls voor eenige herinnering van den jongeling droomend stil, en dacht gedurig zyn spraekgeluid te hooren, dat zy steeds, als een heiligdom, in hare ziel bewaerd had. Liefde! - elk woord, elke blik, elke herdenking werd liefde in het hart der maegd....

Sedert geruimen tyd had men niets meer van den rekrut vernomen. Als de vrouwen daerover klaegden, dan troostte Ivo haer met het oude spreekwoord: 'Geen nieuws, goed nieuws.' Maer ook die woorden misten weldra haer uitwerksel, en Clara vooral begon zich een ongeluk voor te spiegelen.

Het verlangen werd eindelyk voldaan: men ontving eenen brief; maer helaes! hy was door eene vreemde hand geschreven, en onder aen stond de naem van Frans, zichtbaer uit eene bevende pen gevloeid. De schrik maekte zich reeds van allen meester, toen men nog slechts het schrift zag. Ivo las, en de vreemde vroeg geld voor den *zieken* Frans. Op elks wang hing eenen traen; elks woorden waren door snikken onderbroken. Ach! het was nog verliggend, toen men vernam, dat de ziekte niet erg was, en de jongeling weldra het hospitaal zou kunnen verlaten.

Er werden duizende plannen gevormd; men zocht naer de mogelykheid om de reis naer de groote stad te doen; doch alles kwam neêr op geld, en dat bezaten die arme menschen niet! Clara had zes jaren van haer leven gegeven, om Frans in het hospitaal te mogen gaen verzorgen.

De vreemde brief meldde den aard der ziekte niet; doch de opmerking, dat Frans nog had kunnen teekenen, hoe bevend ook, moest doen veronderstellen, dat men met eenige hoop de tranen mogt afdroogen. Men schreef een hartroerenden brief aen den jongeling; men voegde er wat geld by, en wachtte daarna met ongeduld een antwoord af, dat hen geheel en al over de ziekte zou gerust stellen.

Zoo dikwyls de bode van de naburige stad aenkwam, stond Ivo of Clara op den weg, om hem af te wachten; maer het was te vergeefs! Frans, noch zyn onbekende kameraed, schreef.

Het was op eenen schemer-avond, dat Martha by den schoolmeester binnentrad, en dezen een' brief van den jongen soldaet overreikte. Hy meldde slechts een half woord over zyne ziekte, en begon zyne letteren met de gewoone woorden van 'gezondheid.' De schoolmeester werd nadenkend onder het lezen. Frans vroeg weder geld aen zyne arme moeder. Geld! alweêr geld! dacht Ivo. Toen hy aen het einde van den brief gekomen was, kreeg zyn gelaet plotseling eene pynlyke uitdrukking; de tranen braken uit zyne oogen; hy wischte ze herhaelde malen weg, om te zien, of hy zich niet bedroog. Neen, daer stond onder aen geschreven: 'Laet myne brieven aen Ivo niet zien.'

Dit trof den goeden man tot in het diepste der ziel.

- Wat is er dan? zeiden Clara en de arme weduwe te gelyk.

- Niets, lieven, niets! antwoordde de schoolmeester, terwyl hy den brief wegstak. Ik dacht aen den armen Frans, dien wy ditmael niets kunnen zenden.

- Ach neen! zuchtte Martha; wy hebben niets meer.

- Hoe jammer! voegde Clara er by, en verviel in een smartelyk gepeins.

Allen verkeerden in dezelfde stemming.

- 'Laet myne brieven aen Ivo niet zien!' murmelde de schoolmeester in zyne gedachte, en die woorden vielen op nieuw, met een verpletterend gewigt, op zyne teedere ziel.

- Ik bezit nog iets, onderbrak Martha, na eenige oogenblikken stilzwygen.

Een strael van zoet geluk kwam in Clara's oogen glimmen.

- Wat bezit gy? vroeg Ivo onrustig.

- Een gouden kruis....

- Martha! Martha! riep de schoolmeester plegtig; gy moogt dat kleinood niet afstaen. God weet! of het u niet weldra tegen den honger beveiligen moet.

Honger!.... dat woord verwekte eene siddering.

De stilte viel weder op de drie personen neder. De beide vrouwen zochten naer een ander middel, om eenige stuivers byeen te zamelen, en Ivo doorpeilde, in zyne gedachte, de woorden van den brief. Hy zag er niets in dan bedrog.... Bedrog! yselyk woord, dat hem schrikken deed, dat hy altyd poogde te verwyderen, en dat echter altyd terugkwam.

Zonder dat de vrouwen het moeilijke vraagstuk hadden kunnen oplossen, verliet Martha het huis van den schoolmeester, vergezeld door Clara, die haer tot aen hare wooning zou begeleiden. Clara troostte de moeder met allerlei tooverbeelden, om eenig geld te verdienen. Zy ook bezat niets meer. De weinige spaerpenningen waren reeds, buiten weet van den schoolmeester, verzonden. De weduwe ook had menigmael het zuer verdiende dagloon naer den loteling gestuerd, en zelve droog brood gegeten....

Zoodra zy weg waren, liet Ivo den vryen loop aen zyne tranen. Neen, het was de vrees voor den honger niet, die hem deed beletten, het gouden kruis aen den jongeling te zenden; maer hy vreesde in hem een' speler, een' drinker, een' losbol terug te zien. Hy nam nogmaels den brief, herlas de woorden, en liet er snikkende op volgen:

- Frans, gy zyt dezelfde brave jongeling niet meer; anders zoudt gy den armen Ivo niet vreezen!... Uwe woorden zyn als zoovele spiegels voor uwe levenswys.... Ik geloof, Frans, dat gy gevallen zyt, en zóó diep gevallen, dat gy niet meer beeft, om die, welke u liefhebben en arm zyn, den laetsten penning af te vragen. O, myn God! wat een lyden, wat eene toekomst!.... Frans, een vreemde had dien brief geschreven, welke ons meldde dat gy ziek waert: dat was de eerste stap, die de slechte vrienden voor u deden, om Ivo of Martha eenig geld af te dwingen.... Uwe hand heeft gebeefd, toen zy dien bedriegelyken brief onder-

teekende: dat sidderen was de laetste stuiptrekking van de stervende deugd.... Ach, mogten deze droevige invallen leugens zyn; ik zou gaerne myn grys hoofd voor u buigen, en u vergiffenis afsmeeken voor die kwade gedachten; maer die woorden van afkeer doen my lyden; dat mistrouwen, hetwelk gy voor my hebt, verplettert my....

De arme man zakte op eenen stoel neder, en verborg het aengezigt in de beide handen.....

Terwyl hy daer zoo smartelyk, zoo diep in zyne teederste gevoelens getroffen, nederzat, keerde Clara niet minder droevig van het huis der weduwe terug. Dikwyls stond zy peinzend op den landweg stil, en staerde, zonder iets bepaeld te zien, op de droomende natuer, die door een zachten gloed overgoten was.

Zoo ontmoette zy Tony, die haer op den eenzamen landweg afwachtte. Hy had de afgelegenste plaets gekozen, om haer mede te deelen, wat hem sinds zoo lang op het hart drukte. Tony zag bleek en beefde, toen de avondgroet over zyne lippen vloei-
 de.

- Clara, gy schynt zoo droevig, ging hy voort. Wat ongeluk is u overkomen?
- Niets, Tony.... Ik dacht aen Frans.
- Dien gy altoos liefhebt, niet waer, en die u toch niet bemint gelyk Tony.
- Zwyg, zwyg, gy weet het niet; als my ooit iemand

innig bemind heeft, dan is het Frans; gy, Tony, gy zyt de tweede.

Er kwam een ligte glans in het oog van den jongeling vonkelen. De tweede!.... Er was dan nog wat hoop! Als de eerste haer vergat, moest de tweede dan niet daer zyn om hem te vervangen?

- De liefde-smart, sprak hy, heeft my zóóveel doen lyden, dat ik wel verdiende de eerste te zyn.

- Op deze wereld niet meer, Tony.

- Indien Frans u vergeten had.... indien hy u....

- Dat zal hy nooit.... hy heeft my veel te lief.

- Clara, men vergeet in de groote steden zoo ligt de nederige kennissen van het dorp; en, voegde hy er aarzeland by - Frans ook heeft u vergeten.

- Tony, Tony! wat zegt gy daer!... Dat is niet braef van u....

- Clara, het is zoo; ik verzeker het u.... In de stad zyn zoovele bekoorlykheden, zoovele schitteringen; in de stad leeft men zoo vry en ongedwongen - en Frans is in dien stroom medegesleept. Lees, sprak hy, terwyl hy haer eenen brief overgaf; lees, zyne makkers schryven het my. Hy is een speler, een losbol, een wildzang geworden....

Zy greep den brief, sloeg er een verwilderden blik op, en berstte los:

- Neen, Tony, dat is valsch!... Ach! gingzy, na eene geruime poos, voort; ik kan u niet beminnen, en indien

Frans my vergeten hadde - maer dat kan niet zyn! - dan zou ik hem toch nog altyd liefhebben, tot mynen dood toe.

- Arme Clara! gy dwaelt.... Frans schryft telkens om geld, ik weet het: het is om te spelen, en te drinken.... Verberg het my niet.... Gy, uw vader en Martha, lyden veel verdriet, veel armoede....

- Tony! wy hebben geenen onderstand noodig.... wy zyn ryk genoeg in onze tevredenheid.

- O, neen! dien zoudt gy nooit noodig hebben, indien gy my wildet beminnen.... Myn vader is ryk, Clara; gy zoudt al uwe wenschen zien voldoen; al wat gy droomde, zou er zyn.... Wist gy, Clara, wat al schoons ik voor u bestemde....

- Ik geloof het! antwoordde het meisje, terwyl het een zielvollen blik ten hemel sloeg.

- Alles wat men op aerde bedenken kan, ging de jongeling voort, heb ik u toegedacht; uwe droomen zouden de myne zyn; wat gy verlangt, zou ik ook verlangen.... Clara, rekent gy het dan voor niets, u en uwen vader gelukkig te zien?...

Het meisje zweeg en slaerde denkend voor zich. De geest der bekoring dreef voor haer heen. Ryk zyn, haren vader geen gebrek meer zien lyden, alles bezitten wat haer zou vleijen - gelukkig, schoon en bemind zyn!... Welk meisjes hart zou daer niet naer luisteren? Een' oogenblik omnevelde die kleurige sluijer hare gedachte; maer het

beeld van Frans stond plotselings voor haren geest; het verscheen haer smeekend, en fluisterde haer ontroerd toe: 'Vergeet my niet!'

Zy ligtte het hoofd op, en sprak op zachten toon:

- Tony, myn vader zou zynen welstand door myn lyden niet willen koopen. Ik heb geen' rykdom noodig. Als Frans my vergeten heeft, dan wil ik sterven.... Myn geluk is in hem.... Gy zyt goed, Tony; wees altyd myn vriend; maer spreek my nooit van liefde....

- Uw vriend wil ik niet zyn, neen! Als gy myne liefde verstoot, dan zal ik heengaen, eene andere vrouw in de wereld zoeken.... en u vergeten. Maer eens, Clara, zult gy tranen storten over het weigeren van geluk, rykdom en liefde, welke ik u aanbied....

- Ga, Tony, ga vriend, al zou er dan niemand meer overblyven, om my te troosten.

- Clara, ik smeeek u....

- Ik mag u niet beminnen, Tony.

- Vaerwel dan....

- Vaerwel, Tony; vaerwel, beste vriend; wees gelukkig!

Clara ging aengedaen verder. Tony zag haer na, zonder op dat oogenblik te kunnen zeggen, welk gevoel hem bemeesterde. Beste vriend! had zy gezeid; die woorden hielden den opwellenden nyd tegen, en maekten zyn hart week. Met een onrustig gemoed, sloeg hy een anderen weg in, om zyne wooning te bereiken.

Twee dagen nadien verliet Tony het dorp, om de stad te gaen bewoonen.

Het verblyf in de plaets zyner geboorte was hem pynlyk geworden. Daerenboven, de eersucht vonkelde in de borst des jongelings: hy wilde in eene andere wereld leven, dan in die, welke zyn vader voor hem bestemde. Hy wilde geen deurweerder zyn gelyk hy, en zeker niet op den ouden ezel door het dorp ryden. Hy had grootere denkbeelden in het hoofd. In plaets van deurwaerder, wilde Tony voor het minste advokaet, zoo niet een hoog magistraet, zyn; in plaets van den luijen ezel, dacht hy aen een rytuig, met twee sneeuw witte paerden bespannen, waermeê hy door het dorp zou vliegen. Waerom?... Om Clara zynen glans, zyn geluk te doen benyden.

Met eene goede dorpsgeleerdheid, die hy by meester Ivo en by zich-zelf had opgedaen, vertrok Tony. Hy bragt in zyn hart slechts een afscheid aen Clara toe; den ouden Ivo had hy, als gebuer en leermeester, de hand gedrukt. Clara zag hem vertrekken, zonder dat hy eenen blik op hare woening wierp, en zacht fluisterde de maegd: ‘Vaerwel, Tony! vaerwel.... Even als gy niemand beminnen kunt als my, even zoo kan ik niemand liefhebben als hem.... Gelukkig zy, die een hart treft om te beminnen, gelyk het uwe.’

Keeren wy tot den avond van het afscheid terug.

Terwyl Clara, smartelyk aengedaen, naer huis keerde, zat de schoolmeester, by het lamplicht, te schryven. Met

eenen traen in het oog, dien hy van tyd tot tyd moest afvegen, omdat hy hem het gezigt verduisterde, rigtte hy eenen brief aen Frans; en in een' tweeden, aen de overheid geschreven, vroeg hy een verlof voor den jongen soldaet, schilderde met levendige kleuren den toestand zyner moeder; hare armoede, welke de oudste zoon altyd niet verhinderen kon; de krenking van hare verstands-vermogens; de zorg, die zy van haer kind verwachten kon - en de goede man had de hoop, dat de overheid der gemeente dit smeekschrift, ten voordeele der weduwe, bekrachtigen zou.

Wat deed Martha middelerwyl?

Zy zocht met eene bevende hand het gouden kruis, en bragt het weldra, zorgvuldig in een papier gewikkeld, by den bode, die wekelyks naer de stad ging, waer Frans in garnizoen lag. Zy stond het laetste af wat zy bezat: het pand der liefde, dat zy, wat stormen ook rondom haer loeiden, altyd als een heiligdom bewaerd had. Denk niet dat zy het zonder hartzeer afstond - o, neen! er waren zooveel herinneringen aen dat gouden sieraed gehecht! Maer zy dacht, dat haer kind gebrek leed, en welke moeder zou hieraen kunnen wederstaen!

Martha keerde in de hut terug.

In de schaduwe der meubels, meende zy haer kind te zien opryzen; in het geruisch van den wind, meende zy zyne stem te hooren; in hare eigene zuchten, dacht zy dat de zucht van haren zoon klonk.

Eindelooze liefde eener moeder!

En echter at zy het laetste stuk brood, dat zy met hare tranen bevochtigde....

Doch laten wy eenen sluijer over het lyden van de weduwe vallen. Waerom zouden wy den laetsten zucht aen haren mond hooren ontsnappen?

Kom, lezer, steek met ons in verbeelding de ruimte over, welke ons van die groote stad afscheidt, waer het regiment van Frans in garnizoen ligt. Verlaten wy de breede en woelige straten. De kazerne is gewoonlyk in de lage en morsige wyken der stad gelegen. Byna aen ieder huis, naby dezelve, ziet men een uithangbord, waerop te lezen staet, dat er drank verkocht wordt. De menschen hebben aen die zyde der stad iets woest in hunne trekken; de vrouwen iets onbeschaemds, en de meisjes duiden door hare blikken, over het algemeen, meer het krygshaftige van den soldaet aen, dan menig rekrut.

Het is tegen den schemer-avond. Eene der herbergen, flauw door eene olielamp verlicht, is door eene woelige menigte opgevuld. Deze bestaet uit soldaten, waarvan er reeds menigeen door den drank bedwelmd is.

Ziet gy daer dien jongeling niet, met zyn verhit gelaet, dat door de drift verwrongen is? Ziet gy hem woest zyn glas grypen, of het boosaerdig verbryzelen? Hoort gy hem onstuimig vloeken, of ziet gy zyne bedreigingen, als er een verkeerd woord uit den mond zyner makkers komt? Ziet

gy hem door de kamer waggelen, of met knikkende kniën en half gesloten oog, op de spelers staren?

Dat is Frans! - Frans, dien gy gekend hebt vol liefde en geluk; eenvoudig en rein van harte!...

De jonge soldaet had reeds verscheidene glazen sterken drank geledigd. Zyn laetste penning was verteerd, en hy eischte nu drank op krediet, hetgeen hem geweigerd werd. By die weigering kreeg zyn gelaet eene woestere uitdrukking; hy sloeg de vuist op de tafel tot bloeden, en het gelach zyner makkers was slechts eenen spoorslag te meer, om zyne woede te verdubbelen.

In het midden van dit tooneel werd de deur der herberg geopend, en vragend werd de naam van Frans geroepen. Een besteller reikte hem eenen brief en een pakje over. Gretig nam hy beiden vast, en er kwam een zegevierende lach over zyne lippen rollen. Zonder het pakje nog te hebben geopend, stak hy het juichend in de hoogte, en brulde: 'Ha! hier is geld! - Nu zult gy my geen drank meer weigeren!'

Geld! dat woord deed plotseling eene verstomming in de kamer ontstaen. Men hield op met dreigen of met spotten; want daer waer geld is, moet immers de vriendschap gehouden worden! Frans wierp eenen oogslag op het adres van den brief; hy herkende de hand van den schoolmeester, en eenen vloek morrende, stak hy hem ongeopend onder zynen borstlap. Hy haette dat geschrift,

hetwelk hem van deugd en vroomheid sprak, hetwelk de knaging van het naberouw door zyne ziel deed wroeten. Des te geweldiger rukte hy het pakje open; maer plotseling, als door den bliksem getroffen, kwam een doodelyk bleek zyne wangen overdekken. Wat zag, wat herkende hy?

Het gouden kruis zyner moeder.

Op dat oogenblik klaerde zyn benevelden geest eenigzins op. Eene forsche stem sprak in zyne ziel, en riep hem, met de snydendste verwytingen, de armoede, het lyden zyner moeder voor den geest. Het kruis van zyne moeder!... O, hy wist hoe de brave vrouw aen dit kleinood gehecht was! Zy en Ivo moesten dan niets meer gehad hebben: geen enkelen stuiver, anders had zy zich van dat heiligdom niet ontmaekt. Het scheen hem toe, dat het, met bloedige tranen bevekt, in de holte zyner hand lag; dat het hem gezonden was om hem zyn pligtvergeten, zyn slechten levensloop te verwyten; om hem, in het midden der brassery, van honger en ellende te spreken!

Vlugt, Frans! Volg de inspraek van uw geweten, die nooit liegen zal!

Hy luistert integendeel naer de stem zyner valsche vrienden; zy, die lagchen, omdat zy eenen traen in zyne oogen zien; die hem eenen lafaerd noemen, omdat hy doodsbleek wordt, by het zien van een geldstuk.

- Neen! roept hy uit; het is geen geldstuk! Het is het gouden kruis myner moeder, datzelfde kruis, waermeê ik

als kind op haren schoot gespeeld heb; dat zy my leerde beminnen, als een zinnebeeld van liefde....

Hy sloeg de handen wanhopig voor zyn aengezigt.

Die woorden waren uit de ziel van Frans, als een heilzaam berouw, opgeweld; doch de spotlach zyner vrienden verkoelde dat warme en teedere gevoel, en joeg zelfs eenen blos van valsche schaemte op zyne wangen.

Hy kon niet verdragen, dat men hem eenen lafaerd noemde - en terwyl er een wild vuer in zyne blikken vonkelde, krampte zich zyne vuist om het familie-stuk, en deed zy de tafel onder een geweldigen slag daveren. Hy eischte drank - veel drank, om zyn brandend hart te verkoelen.

Het gouden kruis was weldra in de handen der waerdinne overgegaen. De geestryke drank verhitte op nieuw het hoofd van Frans, en de ongebondene tooneelen herleefden met des te meer kracht, in dat ellendig verblyf.

De twist deed zich weldra op; de bedreigingen lieten zich niet wachten; de sabels en bajonnetten flikkerden in dat gewoel; de wacht overrompelde dat huis des bederfs, en men voerde Frans naer de gevangenis. Zyne kleederen waren gescheurd; het bloed lekte hem over de wangen. Van tyd tot tyd mengde hy tusschen zyne vloek- en lasterwoorden, die van: 'Hongerdood.... Moeder.... Gouden kruis.....

Middelerwyl zat de arme Martha in hare wooning, leed gebrek voor haer kind, en bad den hemelschen Vader voor haren Frans! Middelerwyl verdrong het hart van Clara elk denkbeeld van het vergeten, en klemde het zich meer en meer aen dat der liefde!...

VII.**De Stem des Gewetens.**

Er heerschte nog slechts eene flauwe schemering in de gevangenis, toen Frans plotseling, en met eenen gil, wakker schoot. Een pynlyke droom had hem in zynen slaep gefolterd.

- Waer ben ik? morde hy; en opstaende tastte hy langs de muren, als om in zich-zelfen die vraeg te beantwoorden. Zyne handen schoven langs de klammige wanden; hy voelde de yzeren traliën van het luchtgat, en toen hy de volle overtuiging kreeg, dat hy zich in de gevangenis bevond, zakte hy droevig op den grond neder.

Frans schrikte voor zich-zelfen. Hy herinnerde zich het lyden van zyne familie; het tooneel met het gouden kruis;

hy zag de beelden, die hy in zynen droom gezien had, weêr voor zynen geest opryzen, en wanhopig bedekte hy het aengezigt met zyne handen.

Daer slaet hy weêr voor zyne oogen - die schoolmeester! Zyne blikken branden in zyn bleek en lydend gelaet. Zyn gezigt en zyne handen zyn mager en afgeteerd, en zyne gryze hairen hangen ordeloos langs zyne wangen. De vinger zyner regterhand houdt hy dreigend in de hoogte, en de jongeling meent zyne stem te hooren, welke hem toeroept: 'Vermaledyding!'

Met den linker-arm houdt de schoolmeester eene vrouw aen zyne borst gekneld; haer bloot hoofd, met lange en losse, grauwe hairen, hangt achter-over, en de jongeling ziet een uitgemergeld en loodkleurig aengezigt.

Hy herkent zyne moeder!...

Een akelige gil ontsnapt, ten tweede male, aen de borst van Frans, en zyne armen uitstreckende, vermengt hy zyne gebeden om genade, met die van het beeld van Clara, welke hy aen de voeten van Ivo denkt te zien bidden en weenen.

Maer het beeld des schoolmeesters stoot onbarmhartig Clara van zich weg, en toont het bleeke lyk van de arme Martha, dat steeds digter by den ongelukkige dryft, en terwyl hy van den eenen hoek der gevangenis naer den anderen vlugt, hem onverbiddelyk blyft opvolgen.

Dat was de stem van het geweten!

Vermoeid, zakte de soldaet in het midden van de

gevangenis neder, verborg het aengezigt in zyne handen, en bad om genade en erbarming....

De koesterende zon wierp haer mild licht door het tralievenster, en joeg de duisternis uit den kerker; dat gaf den jongeling moed. Een lange zucht steeg uit zynen boezem op, en de rood geweende oogen ten hemel heffende, dankte hy God, dat met die twyfelende schemering, de schrikbeelden van zynen droom verdwenen waren.

Naermate zyn gemoed bedaerde, verdween ook de diepe indruk, welke die nacht op hem gemaakt had. Niettemin herinnerde hy zich nog angstig en beschaemd den brief, dien hy den vorigen avond van den schoolmeester ontvangen had.

Met eene bevende hand voelde hy onder den borstlap, en overtuigde zich weldra, dat die brief aen het gewoone onderzoek ontsnapt was.

Ontroerd beschouwde hy beurtelings het schrift of het lak; herhaelde malen wilde hy dit laetste breken - maer telkens trok hy sidderend de hand terug. Hy vreesde daer binnen het verwytende gelaet van Ivo afgeprent te zien!

Eindelyk schepte hy moed, en het eerste wat zyne oogen trof, waren de streelende woorden: '*Lieve Frans.*' Dat was eene verligting, en met een straeltje hoop in het hart, ving hy aen:

'Lieve Frans.

'Waerom klopt myn hart zoo angstig? Waerom beeft

myne hand, nu ik dezen brief aenvang? Frans, het is omdat er een geest in my spreekt, die my, by het lezen van uwen laetsten brief, toeroept: ‘Hy heeft u vergeten!...’

‘Zou dat waer zyn? Zoudt gy de eerste beginselen der deugd verstooten; zoudt gy de gevoelens van vriendschap en liefde, onder de voeten willen trappen? Zoudt gy uwe moeder miskennen, uwe Clara vergeten, en my.... ach! voor my zal ik niets vragen....’

‘O, laet my de hoop, dat gy niet verloren zyt! Laet my de zoete gedachte, dat ik nog een’ traen in uw oog zal mogen zien glinsteren, als gy wederkeert!... Wy hebben uwe miskenning niet verdiend, Frans!’

‘Ik dwael misschien; doch waerom schryft gy: ‘Laet myne brieven aen Ivo niet zien!...’ Wat heb ik u misdaen, Frans, dat gy my wantrouwt?... Spreek, en als de grysaerd schuld heeft, zal hy het boeten, door uwe vergiffenis af te wachten....’

Eene pynlyke uitdrukking vertoonde zich op het gelaet des jongelings. - ‘Hy heeft het dan geraden, morde hy; hy heeft dan met zyn valken-oog, tot in het diepste myner ziel gelezen....’ Het hart van den soldaet begon onstuimiger te kloppen: de gedachte aen het droombeeld, drong zich weder in hem op, en slechts met moeite las hy den brief van den ouden man voort:

‘....Waerom vraegt gy altyd geld? Gy, die toch wel weet, dat uwe moeder en Ivo arm zyn, en dikwyls tegen

den honger hebben moeten kampen! Gy, die nooit vergeten mogt, dat een kopermunt voor ons, meer dan eens, een diamantsteen was!...

‘Frans, ik heb de waerheid ondervonden van hetgeen een wysgeer der oudheid zegt: ‘Het goud en het zilver ‘toetst men aen den steen; maer het hart van den mensch ‘aen het goud en zilver.’

‘Zoo heb ik uw hart getoetst, en - ach! kondet gy zeggen, dat ik my bedrieg! - ik heb er neiging tot het kwaed in gevonden....

‘O, myn kind! indien het zóó is, houdt u aen den boord van den afgrond tegen. Werp eenen blik in het verledene, en gy zult er hartroerende stemmen hooren opstygen, welke u zullen spreken van God, moeder en menschenliefde. Die stemmen kunt gy niet versmaden: want zy zyn die van de dierbaerste wezens, welke gy op aerde bezitten kunt. Neen, laet van u niet zeggen, dat niets zoo spoedig wordt uitgewischt als de dankbaerheid....’

- Dankbaerheid! morde de jongeling weder, terwyl hy de hand op zyn hart wrong, als om de klopping te doen bedaren; dankbaerheid! ik heb er niet meer aen gedacht, sedert ik in deze gevloekte wereld omdool. Alle goede herinnering wordt hier verstikt....’

‘....Frans, hoort gy dan de stem uwer moeder niet, die snikkend u toeroept: ‘Heb medelyden met eene moeder!’ O, kondet gy haer spreken; kondet gy haer lyden nagaen;

hare tranen tellen; kondet gy haer door ons dorp zien wankelen, arm, vermagerd en soms zelfs niet goed meer by haer verstand - gy zoudt nooit eene misdadige gedachte in den boezem koesteren; want alleen zulke moeder is de engel des goeds, tegen over den geest des kwaeds....

‘....Eene moeder, Frans - maer is er iets heiliger naest God, in de hemelen en op aerde? Is er iets reiner, iets verhevener, dan die eindelooze liefde van eene moeder tot haer kind, die aenvangt in haren schoot, en die voortleeft tot aen gene zyde van het graf....

‘Het leven eener moeder is een lang lyden, waerin zy duizendmael haer hartebloed voor de liefde van hare kinderen zou opofferen!

‘De uwe, Frans, is driedubbel moeder! Zy heeft veel en lang geleden, en hare tranen hebben voor u, meer dan eens, in diepen weemoed gevloeid.... Nu is zy oud; de winter des levens sneeuwt over haer hoofd, hare lenden krommen zich ter aerde - o, wie zou zoo onbarmhartig zyn, haer thans te doen lyden, haer thans te vergeten....

‘Hebt gy dat gedaen, Frans?... De God des hemels hebbe genade met u; want ik hoor zyne stem den kinderen toeroepen:

‘GEVLOEKT ZY HY, DIE NIET EERT ZYNEN VADER EN ZYNE MOEDER!...’

Eene rilling liep den jongeling over de ledematen. Hy sloeg de handen voor het aengezigt, en een bang gehuil

kwam over zyne lippen. Geruimen tyd zat hy zoo gebogen, en toen hy eindelyk het hoofd opligtte, herhaelde hy met eene sombere en nadenkende stem: ‘Gevloekt zy hy!...’

Hy las voort:

‘Frans, laet my nog de gouden lessen herhalen, die ik u zoo dikwyls gegeven heb, om als braef en eerlyk man door de wereld te komen:

‘De mensch heeft regten op deze wereld; maer ook pligten. De eerste dier pligten spreekt tot eene moeder, tot eenen vader.

‘Vreest den ouderdom, gy, die uwe ouders mishandelt!... Als de hairen u zullen vergryzen, zullen uwe kinderen u vertrappen, zoo als gy uwen vader, uwe moeder vertrapt hebt!

‘Dat is de nagalm van den vloek des hemels, die op u nederstortte!...

‘God en moeder, Frans, bevatten de zuiverste gevoelens, die er kunnen bestaen. Zy zyn de bron van een deugdzaam maetschappelyk leven. Zy zullen u menschenliefde in het hart storten; want de mensch is geen afgezonderd wezen hier op aerde, dat in zich-zelf zyn geluk besluit - neen! ons maetschappelyk geluk is aen allen verbonden: alleen de booze is hiervan verstooten.

‘Indien gy de bron miskent, dan zult gy slecht zoon, slecht vriend, slecht burger zyn.

‘Gy zult ongevoelig zyn voor de tranen uwer moeder;

gy zult uwen vriend bedriegen; gy zult uw vaderland verraden....

‘Wee hem! die zich zoo vergeet!

‘De naeste kring, die de mensch op aerde heeft, is zyne familie. Welnu, hy zal gevloekt zyn, hy, die de wanorde in den boezem van een huisgezin stort, en driewerf gevloekt, die er onder het masker van vriendschap zyn vergif komt verspreiden. Want de wanorde van één huisgezin brengt de wanorde in geheel de samenleving, en daeruit vloeijen de verschrikkelykste misdaden voort....

‘Ééne wanorde is dikwyls eene oneindig lange keting van misdaed en ramp, die zich van geslacht tot geslacht, van eeuw tot eeuw, ontrolt....

‘Ieder mensch is uw broeder, al is hy zoo arm, dat hy langs de straten om een stuk brood bedelt. God wil het zoo! Wie een' zyner broeders benadeelt, wie hem de vrucht van zynen akker, het lam zyner weide, de eer zyner dochter, of de eer zyns huizes ontroof - zondigt tegen God en de maetschappelyke orde.

‘Bevecht altyd het dierlyke gevoel, dat tegen het edele gevoel worstelt. Het laetste leidt tot liefde, tot orde, tot geluk; het eerste tot den haet, tot de misdaed; het verbryzelt den ongelukkige tegen het bloedige, tegen het afschuwelyke schavot....’

De lezer hield plotseling op.

Hy deinsde krampachtig achteruit, als stiet hy zich reeds

tegen dat moordtuig. Zyn oog bleef wyd geopend en strak voor zich gevestigd: hy dacht aen zyne fouten, die hem reeds in de sombere gevangenis geworpen hadden. - Het schavot!... Hy had op dit oogenblik een voorgevoel, dat hy er tegen aen botsen en zich verbryzelen zou, en dat denkbeeld joeg hem het koude zweet over de ledematen.

Bevend las hy verder:

‘....Frans, kent gy de moeder-ader van de meeste rampen, die op ons nedervallen?

‘Het is de dronkenschap.

‘Het is die afgryselyke, booze geest, die waggelend u den beker, met rozen omkranst, toereikt, en u dronken maakt met uw eigen harte-bloed.

‘Ik herinner my, dat, toen ik nog jong en ryk was, een wys man, in een zyner feestzalen, met gouden letters, de woorden van Anacharsis had doen plaetsen:

‘DE WYNSTOK DRAEGT DRIE SOORTEN VAN DRUIVEN: HET GENOT, DE DRONKENSCHAP EN DE WROEGING.

‘Schrikkelyke waerheid, by welke ik DEN DOOD had willen voegen....

‘Frans, vlugt die afschuwelyke moeder der ondeugden, dat geraemte, hetwelk zich bloemen om den doodskop vlecht, en u spottend in de armen slingert van hare dochteren - vrouwen, wier zoen alleen een besmettelyk vergif is, dat van kind tot kind zal worden overgeërfd; melaetschen in het midden der zamenleving; verkankering der steden, die

onze dorpskinderen met ziekten slaet, zonder dat men weet van waer deze voortkomen.

‘Verschrikkelyk!...

‘Gy verstaet my wel, niet waer, Frans?...

‘O, had ik tooverkracht, ik zou voor uw oog eene gansche sleep rampen ontrollen, die de waggelende dronkenschap na zich sleurt: spel, bedrog, dievery, haet, doodslag - een eindelooze stoet gevloekte kinderen, die verleidend of spottend, op gevangenis- of schavotkarren, door onze zamenleving heenrollen....

‘Frans, gy wilt in hun gezelschap het leven niet doorbrengen, niet waer? Gy wilt geen gevloekte, geen schurk zyn! Gy wilt in uw dorp terugkeeren, nog altyd bezielde met braefheid en deugdelyk gevoel. Gy zult het kruis onzer dorpskerk met ontroering begroeten; gy zult tranen van liefde hebben voor uwe moeder; gy zult, als gy in ons midden komt, met een zuiver gemoed, kunnen zeggen: ‘Hier is uw kind, hier is uw lieveling weder.’

‘Frans, denk, dat gy een banneling zyt, omzwervende in een ryk en prachtig land, waer men u alles aanbiedt wat de zinnen streelt, opdat gy uwe eigene wieg, uwe deugd en uwe liefde zoudt verloochenen en vergeten.

‘Maer als gy die wellustige beelden ziet, die u vleijen en streelen, roep dan eene moeder met sneeuw witte haren voor den geest, welke aen den boord van het graf te wach-

ten zit, tot dat gy uit uwe ballingschap, in uw vaderland zult wederkeeren.

‘Hier, niet ginds, is uwe baen door het leven: zy kronkelt voor u niet langs de paleizen der steden, maer langs de nederige leemen wooningen; door onze akkers, die gy met uw zweet besproeid hebt; langs distelen en bloemen, die God op het stroo uwer wieg vallen liet, en die op de zwarte moeder-aerde van uw graf zullen gespreid liggen....

‘Alles wat u vervreemd van ons stil dorpsleven, zal u ongelukkig, diep ongelukkig maken; want de mensch is maer gelukkig als zyne begeerten, zyne driften hem niet buiten den stand slingeren, waerin hy leeft....

‘Kom dan, lieveling! kom, met goede gevoelens aen de grenzen van ons dorp. Hier wacht u eene oude moeder, een tweede vader; hier wacht u den bruidskus van Clara.

‘Welkom! welkom! zal het u van alle kanten toegalmen.

‘De ruischende beek, die door onze heide spoelt; de zangerige wind, in de toppen der boomen, in de gouden airen van ons koren; het kruis aen den landweg; de zilverige toon der avondklok - alles zingt u ‘welkom! welkom!’ toe.

‘Treed voort, met een beklemd gemoed, met eenen traen in het oog....

‘Zie, daer ryst voor uw oog de hut waer gy geboren werd; daer nadert u met verhaesten stap eene vrouw - zy

vliegt u sidderend aen uwe borst; gy voelt tranen op uw aengezigt branden - gy herkent uwe moeder, Frans!

‘Zy geleidt u voort; gy groet het graf uws vaders; uw stap galmt weder in onze dorpskerk.... Zie, daer bidt aen het altaer eene maegd, de zoet gewaterde oogen ten hemel opgeheven, de handen biddend zaêm gevouwen; zy heeft bloemen in haren schoot vergaderd, waerop hare tranen als diamanten schitteren - gy herkent uwe Clara, Frans, die reeds bloemen geplukt heeft voor uwen bruiloftsdag.

‘O, knel beiden, uwe moeder en uwe geliefde, aen het hart. Voor wien klopt het hart des jongelings toch warmer, dan voor de moeder, wier boezem hem gelaefd heeft; dan voor de geliefde, die hem eenen hemel op aerde tooverd!...

‘Lael my van verre uw geluk beschouwen, en gy zult het my vergeven, niet waer, als myne eerste gedachten valsch en bedriegelyk zyn geweest? Laet my dan, terwyl gy nederknielt, de bevende handen boven u uitstrekken, en bidden:

‘Dank, God! dat gy ons dezen zoon onbedorven wedergeeft!... Dank, goede God! dat gy uw oog op ons hebt geslagen, om ons te beschermen en te herinneren, dat ook de arme menschen uwe kinderen zyn.... Magtigen der aerde stellen hun geluk in den gouden oogst der velden, in de pracht der paleizen, in den stroom der feesten: maer wy, God des hemels, wy hebben de hoop onzer sneeuw Witte haren op onze kinderen gesteld!....

‘Frans, ik eindig: Kies tusschen het eerste en het

laetste gedeelte myns briefs; kies tusschen den engel des goeds en den geest des kwaeds; tusschen het geluk en de bittere rampspoed; tusschen het leven en den dood. Vaerwel, Ivo geeft u in verbeelding, den kus van vrede en vriendschap.'

Een diepe zucht welde uit de borst van Frans op. Hy had lust tot weenen, zoo diep hadden hem de woorden van den schoolmeester getroffen. Het gevoel van braefheid, dat hy met de moedermelk had ingezogen, overmeesterde de aengeleerde driften van zyn nieuw leven; zyn hart klopte weêr voor het dorp, voor allen die hy beminde, en de naem van Clara ruischte, met een innig gevoel, van zyne lippen.

Hy sprak:

- Ivo, vergeef het my; ik heb u wreed bedrogen; ik heb het geld, dat gy my zondt, aen het vermaak opgeofferd: ik heb u allen onmêedoogend vergeten: - o, heb medelyden met uw arm kind.... het wil geen pligtvergeter, geen schurk worden....

Dat waren goede voornemens. Mogten zy daedzaken geworden zyn!

VIII.**Helpt elkander!**

Wy keeren tot het dorp terug.

De armoede was de trouwe zuster van Martha geworden, en dubbel ongelukkig was de arme moeder, omdat zy haren nood niet durfde klagen. Zy schuwde zelfs Clara en den schoolmeester, en weende in stilte om haer kind.

Gelukkig kwam haer oudste zoon van tyd tot tyd haer troost in den boezem storten. Hy was een goed kind, dat het lyden der moeder begreep; maer ook gevoelde, dat alleen zyn jongste broeder, de diepe wonde in hare ziel heelen kon.

Hikpik ging trouw het lyden der arme na. Hy had immers genot in dat lyden! Dikwyls bespiedde hy haer en lachte

zoo schaterend, als hy de tranen dier ougelukkige zag, welke hem eens had durven tarten.

Doch een grooter geluk was hem aenstaende. Een zyner vrienden, die eene som gelds van de moeder hebben moest, drong er op aen, de hut, waerin zy woonde, in eigendom te hebben. Zy hinderde hem in een vergezigt, dat zich voor zyne ryke wooning uitstreckte. Die man eischte den verkoop van dat nederige verblyf, en Hikpik zegepraelde. Zyn werk nam aenvang!

Clara en Ivo hadden te vergeefs om uitstel gebeden.

- Zy moet verbryzeld worden, zeide Ivo droevig, die hut, waer zich voor Martha zoovele zoele herinneringen opdoen. De bloemen, die er rond groeijen, zal de najaerswind niet meer verstrooijen, en in de toekomende lente zullen zy, voor de eerste mael, niet meer herleven.... Arme Martha! wat moeite hebt gy toch, om in uwe eeuwige rustplaets, in het stille graf, te komen....

- En Frans dan, sprak Clara; wrat zal hy tranen storten, als hy de dierbare wooning niet meer terug vindt, welke hy zoo gaerne verzorgde....

- Frans! murmelde Ivo; ik vrees altyd nog, dat zyn oog geene tranen bevatten zal....

- Clara, sprak hy luid op voort, als hy maer niet weenen moet op het graf zyner moeder. De goede Martha lydt zoo veel....

- Vader, indien wy haer in onze wooning konden opnemen....

- Zy weigert, kindlief; zy wil in hare hut sterven. Gisteren zat zy op het kerkhof en plukte de bloemen der graven. Ik was droevig: en dacht aen haren dood; maer er sprak eene stem in my: 'Ook de bloemen der dooden zyn schoon! Leeren zy ons niet, dat wy herleven zullen, herleven, daer waer wy niet meer zullen lyden...'

Clara antwoordde niet; zy weende.

- Ween niet, kind; zulke gedachten moeten u niet droefgeestig maken: zy moeten u opbeuren. Herleven! en beter dan wy thans op aerde rondzwerven, als afgedwaelde en halfnaekte kinderen op een koud sneeuwveld - o, Clara! dat heeft my steeds, in de stormen van het leven, het hoofd doen regt houden.... Martha is moê geleefd; zy bidt God, opdat hy een einde stelle aen dat kruipen, gelyk een worm, over de aerde.

- Moeten wy haer dan verlaten, vader?

- Neen, kind; wy moeten haer ondersteunen tot het einde toe. Het is niet genoeg op deze wereld geene onregtvaardigheid te begaen: men moet ook de wet van 'Bemint elkander!' beoefenen.... Wy zullen alles opofferen wat in ons vermogen is, om Martha den weg naer het graf te verzachten. Wie een stuk brood heeft en zynen evennaeste van honger laet sterven, die is geen Christen....

- Heb dank, vader!... Waer wy eten, zal Martha eten, en wy, wy zullen niet sterven van honger.

- Neen, Clara, als ons de menschen vandaeg al eens

vergeten, dan zal morgen God toch wel op ons denken, nadat hy op nog armer menschen dan wy, gedacht heeft.

Het meisje hief dankbaer het oog ten hemel.

Na eene poos hervatte zy:

- Maer die schuld, vader?...

- Die schuld, Clara, kunnen wy niet betalen.

Er welde een diepe zucht uit den boezem der maegd op.

- En de goede Jan?... vroeg zy twyfelend.

- Jan is een goed kind, antwoordde de schoolmeester; een kind, dat zyne moeder liefheeft; hy voorziet zoo veel als het in zyn vermogen is, in haer dagelyksch brood; maer hy kan toch de som niet voldoen, welke Martha sedert den dood van haren man verschuldigd is, en die, door interest op interest, verpletterend voor haer geworden is....

- Is er dan geen enkel middel, vader?

De oude man stond in gedachte. Na eene poos ging hy naer de kas, waer wy hem eenigen tyd geleden, ontmoet hebben, en haelde den porceleinen pot te voorschyn. Clara zette groote oogen open, toen zy dit geld zag, en er blonk een strael van vreugde in hare oogen.

Het geld was niet voldoende, om de schuld te betalen.

Bedrukt zag Ivo rond, of een stuk van zynen huisraed zoo veel niet zou kunnen opbrengen, als het te kort beliep; maer ach, hy was zoo arm!

Ivo zette zich smartelyk aengedaen neder en dacht. Hy herinnerde zich, dal er in de steden huizen bestonden, die

men Bergen van Barmhartigheid noemt; huizen, waer de arme tegen een zwaren interest, op zekere voorwerpen, eenig geld kan bekomen.

Dat lachte den armen Ivo toe. Hy wilde de keerzyde van de medalie niet zien; want daer zou hem de nakendste armoede toegegrynsd hebben; - hy zag slechts de schoone zyde: de dadelyke hulp.

Er was echter iets, dat hem nog deed twyfelen, of hy aen dat ontwerp gehoor zou geven: hy moest Clara voorslaen of zy zich toet hem, van het weinige kostbare dat zy bezat, wilde ontdoen.

- Clara, sprak hy, na lang aerzelen, tot het meisje, terwyl hy het in zynen arm trok; - ik zal eene groote opoffering van u vragen.... Gy bemint de arme Martha....

- O ja, vader.

- Zy lydt veel om het verkoopen van haer huis.... Wilt gy met uwen vader eenige opoffering....

- Alles, alles! onderbrak zy levendig.

- Goed kind! ging Ivo voort, terwyl hy ontroerd zyne dochter aen het hart drukte. Maer zal het u niet hard vallen, voor eenen tyd, misschien.... voor altyd, afstand te doen, by voorbeeld van uw gouden halssieraed.

- Neen, neen! het is immers voor die goede moeder!

- Zoo wil ik u hooren spreken, Clara; ik heb my nooit in uw hart bedrogen.... Ja, het is voor haer. Als elk haer zou verlaten, dan moeten wy haer nog bystaen, haer lief-

hebben.... Clara, Ik heb eenig zuer gewonnen geld voor de ongeluksdagen bespaerd; maer het is niet voldoende om haer te redden. Er zyn in de steden, huizen, waer de arme zyne panden brengt, en op deze wordt hem eenig geld voorgeschoten.... Een dier huizen is onze laetste toevlugt.... Beleen gy uw gouden halssieraed.... iets van uwe kleederen; maer ach! gy hebt zoo weinig.... Ik, ik zal alles geven wat wy kunnen missen.... Dan, Clara, zullen wy met verdubbelde vlyt werken, om terug te winnen wat men ons geleend heeft.

- Ja, vader, ik zal arbeiden voor de moeder van Frans en voor u - en ik zal gelukkig zyn.

Ivo was diep ontroerd.

- Maer, sprak hy, zal het u niet smarten des zondags niet zoo schoon meer als voorheen in de kerk te komen? Vreest gy niet, dat de menschen met u zullen spotten?

- O, neen! gy hebt het immers gezeid: de goede God ziet naer het kleed niet, of het ryk of arm, of het met diamanten bezaeid of verscheurd is.... En wat geeft het ons, wat de menschen zeggen, als men de overtuiging heeft goed te doen....

- Beminnelyk kind! God zal u zegenen.'

Men was zoo welgemoed als ware men ryk geweest. Zonder nadenken deed Clara het beste wat zy bezaten in een pakje, om den volgenden dag vroegtydig naer de stad te kunnen vertrekken.....

De gloed der zon speelde door het bedauwde loof van den vlierboom, toen het zoete lied der vogelen Clara uit den slaep opwekte.

Met het pakje in de hand, gelukkig en tevreden, trad de dochter naest den vader den weg op, die naer de stad geleidt.

De natuer was schoon en frisch; van heï en akker waeide een aengename geur den reizigers toe; de meerledeed schel en luid, hare zangerige toonen door het elzenhout galmen; de bloem, die in den nacht de kroone gebogen had, hief dezelve hoopvol op - er was herleving in de gansche natuer.

Die opbeuring zette Ivo kracht by: 'Tyd en moed! dacht hy, en er zal voor ons wel eene goede uitkomst geboren worden....'

Terwyl Ivo en Clara moedig voortstapten had er aen hunne wooning, reeds vroeg in den voormiddag, een indrukwekkend schouwspel plaets. De arme Martha stond voor de deur, en klopte driftig op dezelve, terwyl zy op hartscheurenden toon smeekte:

'Brood! geef my brood! ik sterf van honger....'

Geene stem antwoordde: het was alsof zy leven vroeg aen een graf.

- Zy hooren my niet meer! jammerde zy. Myne hand heeft geene kracht meer om te kloppen; myne stem dringt niet meer tot hen door....

En by die woorden trachtte zy de schorre stem te ver-

heffen, en deed, door haren verdubbelden slag, de glazen eentoonig dreunen. Schrikwekkend klonk dat gedruisch langs de muren.

- Ivo!... Clara!... Ik zal sterven aen uwe deur.... als gy my niet bystaet.... Ik heb honger!... Sinds gisteren heb ik geen stuk brood meer gegeten...

By deze woorden zonk zy neder.

Hikpik stak, by dit gehuil, het hoofd buiten zyne deur, en zag de ongelukkige nederzakken, zonder dat er eene stem in hem sprak, die hem aendrong zyne evennaeste te helpen.

Toen Martha een menschelyk wezen in hare nabyheid ontwaerde, verzamelde zy hare krachten, en zich aen den ouden vlierboom ondersteunende, rigtte zy zich op. Het was als een geraemte, dat uit zyne grafstede kroop. Haer oog stond hol en verwilderd; haer gelaet was bleek, en akelig bewoog zich haer hoofd in de roode kap des mantels. Wankelend naderde zy het huis van den ryken man en riep hem toe: 'Brood! om de liefde Gods! brood.... Ik heb honger....'

Hikpik beefde eenen oogenblik, by het hooren van dien hol uitgesproken toon. Medelyden bad hy echter niet; hy had het nooit gekend, en daerenboven, hy was er aen gewoon geworden zulke ongelukkige wezens te zien.

- Brood! riep hy eindelyk uit: ga naer het armbestuer! Dat wordt betaeld om de luijaerds te onderhouden.

Een schaterlach vergezelde die woorden, en Martha herkende hieraen den zwarten man.

- Gevloekte! sprak zy met eene vervaerlyke stem; wat vraeg ik brood aen u; aen u, die my diep ongelukkig hebt doen worden. Gy hebt geen hart; gy hebt geen medelyden.... Maer God ook zal geen medelyden met u hebben.... Hikpik! Hikpik! waer is myn kind, dat gy my ontstolen hebt.... Wee u! uit het graf zal myn vloek u toeklinken....

- Uw kind, uw luijaerd zal weldra wederkeeren, om u nog armer te maken dan gy zyt.

- Wat hebt gy daer gezeid?... Myn kind zou wederkeeren.... Heer Hikpik! ryke meester.... zeg het nog eens....

De deurwaerder wierp een open briefje voor Martha. Sedert verscheidene dagen had de booze man hetzelfde by zich gehouden. Dat briefje, waerin het geluk der weduwe vervat was, viel hem by toeval in de hand, en de kwaedaerdige vond, in die terughouding, een nieuw middel van pyniging. Hetzelfde was door Frans geschreven, en reeds een gevolg op den brief des schoolmeesters, dien de overheid der gemeente, bewogen met Martha's lot, by den koning ondersteund had.

- Daer, had Hikpik barsch gezeid, toen hy den brief wegwierp: die zal het u vertellen!... en hiermee sloeg hy de deur toe.

- Wederkomen! riep de arme weduwe, terwyl zy het papier aen het hart drukte; ik zal hem dan zien, hem om-

helzen, en niemand zal hem dan meer van myn hart rukken.... Nu heb ik geen' honger meer!... Ik heb kracht, om hem te wachten....

Wankelend was zy weder de deur van Ivo genaderd. Toen niemand opende, ging zy den weg op naer hare hut. Daer zat zy neêr, den dierbaren brief aen het hart gedrukt; tranen en gelach wisselden zich by de moeder af, en zy herhaelde dikwyls: 'Nu heb ik geen' honger meer!' Hoeveel liefde-woorden vloeiden van hare lippen! Wat zegende zy God, die haer, alvorens te sterven, haer kind zou terugschenken!.....

De avond schemerde reeds door de kastanjeboomen van het dorp, toen Ivo en Clara terugkeerden. Hoe vermoeid ook, waren zy toch opgeruimd en gelukkig; want zy bragten het sommeke gelds mede, dat zy noodig hadden. Ook zonder eene poos uit te rusten gingen vader en dochter naer de hut van Martha.

De deur van de kleine wooning stond open; de weduwe zat op eenen stoel; haer ligchaem leunde, onbewegelyk, achter-over; hare oogen schenen strak op de binnenkomenden gerigt.

- Moeder Martha! riep Clara; wees blyde, wy komen u redden.

Zy vloog haer om den hals en kuste haer.

Ylings sprong zy achteruit en sprak:

- Gy hebt koude, moeder!... Uwe wangen zyn yskoud.

Geen antwoord!

De schoolmeester trad nader, en met eene smartelyke aendoening, zeide hy:

- Te laet!... Clara, zy is dood.

Dood! dat woord viel als een donderslag op het meisje neder. Zy was dan gestorven, terwyl zy afwezig waren; zonder troost, zonder liefde!... Alleen en verlaten sterven, als men weet nog een vriendenhart in de wereld te hebben - dat is schrikkelyk!... Clara en Ivo weenden; maer zy troostten zich door de gedachte aen het wederzien in een beter leven.

Toen de oogen minder door tranen overlommerd waren, ontdekte men den brief, die de weduwe tusschen de vingers had. Ivo las denzelve in de laetste schemering, en liet er op volgen: 'Zy is dan gestorven van zaligheid! Zie, de glimlach zweeft nog over het doode gelaet.... Arme Martha! God heeft niet gewild, dat zy misschien lyden zou by dat wederzien.... Deengel des doods heeft haer aen de smarte ontvoerd....

- Ongelukkige moeder! zuchtte Clara, die haer kind niet heeft mogen wederzien....

- Kind! sprak Ivo, doorgrond de raedsbesluiten des hemels niet. My dunkt, dat ik in dien dood een' glimp zie van de liefde des Almagtigen, die haer tot zich wenkte, voor dat de begoocheling verdwenen was.... Slaep zacht,

Martha! ging de oude man voort, terwyl hy de hand over de doode uitstrekke; slaep zacht. Velen vergaëren hier bloemen; gy, gy vindt slechts dorre sprokkels....

De aengekomen bureu knielden by het lyk van Martha neder, en men bad voor de afgestorvene.

Meteen beklemd gemoed, keerden Ivo en Clara naer hunne woening terug, toen Hikpik, bleek als een doode, uit zyn huis kwam gesneld, den meester by den arm greep en hem toeriep:

- Is zy dood? wezenlyk dood?...
- Waerom vraegt gy dat, heer Hikpik? was het antwoord van Ivo.
- Nergens om.... Niets.... niets!

En Hikpik verdween weder even spoedig.

- Zonderlinge man! sprak Ivo.

De schoolmeester begreep den deurwaerder niet; maer toen men dezen laetste den dood van Martha aenkondigde, viel er als een steen op zyn stalen hart, en de woorden: 'Uit het graf zal myn vloek u toeklinken!' ratelden hem overal dreigend in het oor. Voor de eerste mael zyns levens was hy bevreesd, en beefde hy voor eene opperste regtvaerdigheid.

Hy, hy wist het wel, de hardvochtige! dat Martha den hongerdood gestorven was!

Een paer dagen nadien, riep de doodsklok de Christenen toe, dat eene aerdsche pelgrimme den togt des levens had

afgelegd, en eene rustplaats vroeg op het stille kerkhof. Ivo, Clara en de goede Jan gingen achter de lykbaer der arme. De eerste was gelaten; de laetsten weenden heete tranen, zelfs nog toen zy het graf van Martha verlieten, om naer hunne dagelyksche bezigheid terug te keeren, en christenzin en burgerdeugd in de harten der jeugd te storten.

In het midden dier smarte had Clara nog eene zoete hoop: het was het terugkeeren van Frans. Zy kon zich nooit verbeelden, dat hy haer zou vergeten hebben. Ivo integendeel wachtte die wederkomst, met een beklemd gemoed, af.

Elken avond als de zonne, met haren purperen gloed, de heide overstroomde, trad de arme Ivo den heuvel op, van welks top men den landweg kon overzien. Daer, de band boven het oog houdende, om het tegen den glans der zon te beveiligen, staerde hy den weg op; maer telkens had hy mismoedig moeten zeggen: 'Hy komt nog niet!'

Als de duisternis geheel gevallen was, keerde hy eerst terug. Dan nog dacht hy, by elken stap, die zyne wooning naderde, by elken klopp op de deur, dat de geliefde jongeling zou verschynen.

IX.**Wederzien.**

Op zekeren avond, eenigen tyd na den dood der weduwe, trad een jong soldaet over den landweg. Zyn gang was wankelend, alsof hy dronken ware geweest, en eenige bloedvlekken kleefden op zyne wangen.

Kent gy hem niet, lezer? Het is Frans, die naer zyn dorp terugkeert.

Welke verandering!...

Frans, zie ginds de daken der wooningen; zie, de akkers, de weiden, de bosschen; zie, ginds verheft zich de dorpstoren, met zyn verguld kruis, boven de boomen; daer, in zyne schaduw, is het graf uws vaders, een weinig verder de hut uwer moeder, het huis van Ivo en Clara!... Klopt u het hart niet van vreugde en geluk?...

Neen, helaes! neen. Gy denkt er niet aen. Gy hebt op het kermisfeest van het naburige dorp getwist, gevochten zelfs, en dat op eenige bolwerpen afstand van de hut uwer moeder, van de plaets, waer zy u eens den afscheidskus gaf!

De schoolmeester stond, in eene peinzende houding, op den heuvel; doch zoodra hy op den weg den soldaet ontwaerde, snelde hy zoo vlug, als zyne oude beenen het toelieten, den heuvel af, en riep van verre reeds: 'Frans! myn Frans!' Hy klemde weldra den weêrgekeerden jongeling aen zyne borst, terwyl deze eenige afgebroken en onverstaenbare woorden hooren liet.

- Wat deert u, Frans?... Myn zoon!.... Van waer die bloedvlek aen uwe wangen?

- Het is niets.... niets.... Een boerenkinkel heeft my op de kermis durven beleedigen, en ik heb....

- Gy hebt gevochten, Frans! onderbrak de schoolmeester zuchtend. Arme jongen! Wat zyt gy veranderd!...

Een heete traen viel op Ivo's wangen. Hy had het geraden: Frans keerde met een misleid hart terug.

- Gy weent, meester? sprak Frans, het bloed wegwisschende. Bah! dat is niets, oudtje!... Eene schram, dat wordt by ons niet geteld.

Het woord 'oudtje' drong den schoolmeester door de ziel. Vroeger had Frans steeds 'vader' gezefd; die zoete naem! welke Ivo zoo gelukkig maekte, omdat hy Frans als zyn eigen kind aenzag.

- Vele ongelukken, Frans, zyn sedert uw afzyn op ons nedergestort.... Uwe moeder....

- Ha!... het is waer; hoe maekt het de goede vrouw?

- Ach, Frans, bereid u om het zwaerste te hooren, dat gy hooren kunt....

- Welnu, wat is er dan, meester?

- Zy is dood en begraven.

- Wat zegt gy?... Dood....

Dat woord sneed den soldaet als een bliksem door het hart. Een gevoel van vroeger dagen drong, met geweld, door de ruwe korst van het kazerneleven, en eene bron van tranen berstte uit zyne oogen. De schoolmeester zag het, en sloeg een' dankbaren blik ten hemel.

- Zy heeft veel geleden, sprak hy voort; ik geloof zelfs veel honger....

Eenige woorden van Hikpik, over het tooneel met Martha, hadden dien schrikkelyken twyfel in den boezem des schoolmeesters gebragt.

- Zwyg, Ivo, zwyg, smeekte de jongeling; en ik, ging hy voort, als sprak hy tot zich-zelfen, en ik, die haer gouden kruis, het laetste wat zy misschien bezat, verteerde....

Dat was een heldere lichtstraal voor den schoolmeester. Het gouden kruis! Zy had het gezonden, en daarna gebloosd om hulp aen haren vriend te vragen!

- Martha, Martha, zuchtte hy; gy beoordeeldet den armen Ivo wel slecht....

Zwygend trad de soldaet voort; de schoolmeester ook zweeg over het verledene. Toen men aen de plaets kwam, waer korts geleden de hut van Martha stond, vroeg de jongeling:

- Waer is zy gebleven?

- Zy is gesloopt - niets is er van overig; zelfs geen blad van den wyngaerd, die eenen krans van leven rond dat verblyf van lyden vlocht.

Men naderde het kerkhof. Eene vrouw stond aen Martha's graf, dat zy met bloemen bestrooide.

Het was Clara.

- Zie, sprak de meester, ginds waer Clara staet, is het graf uwer moeder. Kom, wy zullen er heengaen, Frans, en er bidden....

Onwillekeurig liet de jonge soldaet er zich heen geleiden. Toen Clara hem van verre herkende, liet zy de laetste bloemen vallen, en ylde hem te gemoet. Hy ontving haer niet warm, niet vol liefde: een zware blos schoot over zyne wangen, en hy beantwoordde stamelend de woorden, die het meisje uitsprak. Alle drie stonden zy aen het graf, toen de schoolmeester met eene ontroerde stem sprak:

- Frans! wy hebben den laetsten adem van uwe moeder niet mogen opvangen. Zy is alleen, alleen in hare hut gestorven; maer zy had den brief, die uwe wederkomst meldde, in de hand. Er lag eene zaligheid op haer wezen gespreid, die ons troostte; want deze zeide ons, dat de engel

des doods haer verrastte, toen zy over uw wederzien droomde.... Frans, dat wederzien ware misschien smartelyk geweest.... Mogt gy dit hier boven eens ondervinden, gelukkiger dan het hier zou geweest zyn. Vergeet uwe moeder nooit, kinderen; zy was braef en goed, en nu gy haer niet meer eeren kunt in haer leven, eert dan hare nagedachtenis door uwe deugden.... Frans, indien gy ooit misdeed, volhard dan niet in den weg des kwaeds; denk, dat de tranen van berouw de ziel van alle smetten zuiveren....

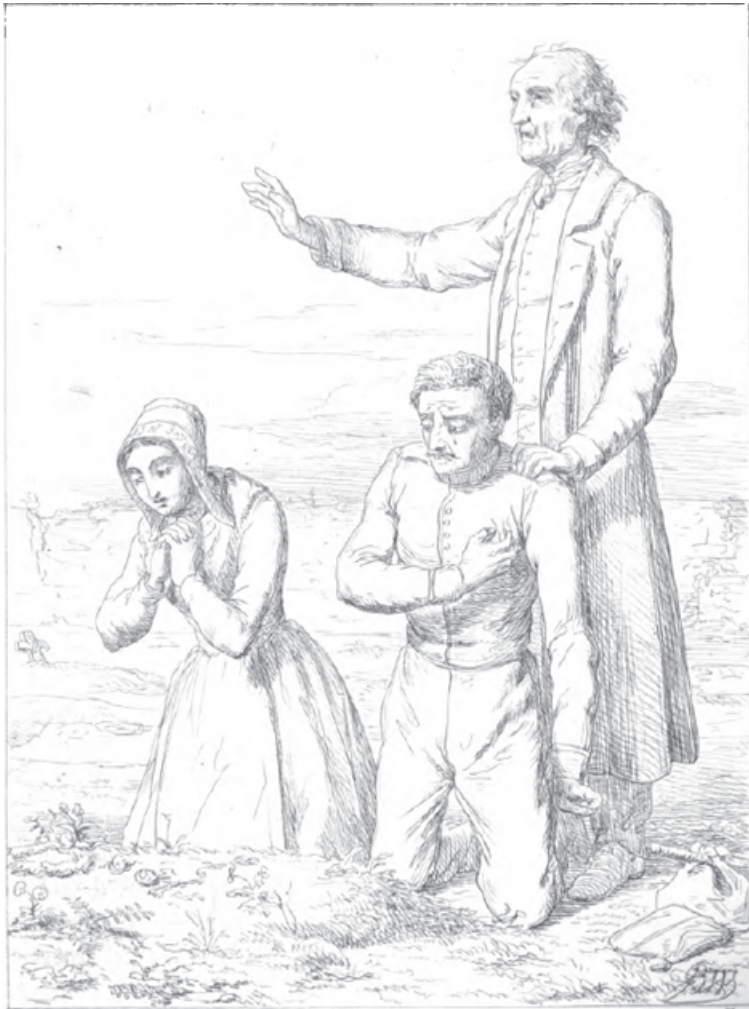
Onder die woorden was Clara langzaam op de kniën gezakt; Frans volgde onwillekeurig haer voorbeeld, en wendde ontsteld zyne blikken van het graf.

Ivo stond regt en bad:

- Martha, gy die uit de hemelen op ons nederziet, vergeef ons wat wy misdeden.... Wy zyn zwak en vallen ligtvaardig in de bekoringen der wereld; maer welhem! die wederkeert op het pad des vredes.... God! gy zelf leerdet ons bidden: vergeef ons onze schulden.... Vergeef ze ons, Vader! en herinner u de onvolmaektheid uwer kinderen!

De schoolmeester wierp een' smartelyken blik op Frans.

Het hoofd gebogen, door duizende gevoelens ontroerd, volgde de jongeling den goeden Ivo. Clara hield gedurig de hand van den geliefde vast en troostte hem. Zy leed veel, omdat zy hem lyden zag. Zy sprak hem van die zachte woorden toe, welke hem in vroeger dagen zooveel troost

schonken; zy liet hare schoone oogen, door tranen gevuld, liefdevol op den weêrgekeerden beminde rusten - helaes! hy hoorde, hy zag het niet. Frans gevoelde op dit oogenblik niet alleen de smarte over den dood zyner moeder; maer ook de wroeging over de ondeugd. Het geweten knaegde hem.

De jonge soldaet vond in de woning des schoolmeesters een ouderlyk huis terug; echter gevoelde hy er zich niet op zyne plaets. De vermaningen des meesters, hoe zachttaerdig ook, waren hem lastig. Hy vreesde van het verledene te spreken, en was te vreden, dat de boerenkleederen de uniform weder vervangen hadden. Liefde voor Clara had hy echter niet meer. Telkens als zy hare oogen tot hem opsloeg, of als zy hem een woord scheen toe te stieren, beefde hy; want hy vreesde, dat zy hem rekenschap zou vragen over het gouden hartje, dat zy hem by het vertrek gegeven had, en dat, even als het kruis zyner moeder, even als het gezonden geld, in den maelstroom der verkwisting verdwenen was. Maer Ivo en Clara zwegen; zy zagen wel, dat de herinnering den jongeling pyn deed, en dat gevoel scheen Ivo het teeken van terugkeer naer het goede.

Naermate de goedheid en liefde in de trekken en handelwys van Ivo en Clara duidelyker uitschenen, naermate kreeg Frans zynen moed terug, en begonnen de aengeleerde driften van het kazerneleven op nieuw in zyne ziel te vonkelen.

De gewoonte deed soms eenen vloek, een woord, aen de vrouwen der schande ontleerd, over zyne lippen komen; hy zocht de herberg op, schrikte voor den arbeid, en de schoolmeester had reeds halvelings gehoord, dat Frans gaerne speelde, en gaerne twistte.

Clara leed hierdoor veel. De blos was van hare wangen gewischt, en de oude schoolmeester verrastte haer dikwyls, dat de tranen haer over de bleeke kaken dreven. Hy raedde hare smart: had zyn kind niet eene verteerende liefde in het hart, welke zy niet meer beantwoord zag?

Toen de driften, een tydlang onderdrukt, in den jongen soldaet ruimer teugel kregen, dacht hy weder aen Clara; doch niet meer met de kuische liefde van voorheen....

Hy begon haer te liefkozen, en zy - zy herleefde, gelyk de bloem, door de zon geschroeid, onder den verkwikkenden dauw.

- Gy bemint my dan nog, Frans; zeide zy met een' zoeten glimlach, toen zy op eenen avond in het hofprieel gezeten waren. Tony had my gezeid, dat gy my vergeten had.... Ik heb het eenige dagen geloofd.... Maer gy zult het my vergeven, niet waer?...

- Wie zou u kunnen vergeten, zoo schoon als gy zyt - antwoordde Frans, en hy kustte haer, terwyl Clara blozend de oogen neêrsloeg. Er waren wel vele schoone liefjes in de stad; maer Clara bleef de schoonste van allen.

- Brave Frans! gy maekt my weder gelukkig!... Ik heb

zoo dikwyls aen u gedacht... In den winter dacht ik u over den grooten vyver te zien schaetsen; in den zomer zag ik u arbeiden voor uwe moeder, en des avonds meende ik u altyd met haer in de kerk te zien komen....

- Kinderliefde! sprak de jongeling, onderbrekend. Wy zyn thans groot geworden, Clara.... Wy moeten elkander anders beminnen dan toen....

- O ja, Frans, met meer liefde, vuriger niet waer?

Er kwam een duivelsche glimlach om de lippen van den jongeling spelen. Het schuldelooze kind vermoedde niets.

- Ja, ging zy voort, zoo als ik het laetst droomde.... Ik was ziek en zwak; vader weende aen myn bed; maer hy kon my niet helpen.... Gy alleen bezat het geneesmiddel.... het was een uwer woorden, een uwer zoete blikken.... Gy kwaemt, gy omarmdet my, gy hield my vast aen uw hart geklemd, en het scheen dat de klopping van het uwe het myne weder kracht en leven schonk.... Gy gaeft my eenen kus.... hier, op het voorhoofd.... Toen plooiden myn gryze vader eenen krans van bloemen rond ons, en wy bleven lang - o zoo lang! met de handen in elkander geklemd zitten....

De jongeling zweeg, en zat nadenkend op den grond te staren. Clara dacht, dat het verhael van dien droom hem pynlyk was, en vleide:

- Wees niet droevig, Frans.... Zeg, sprak zy eensklaps, een helderen toon aen hare stem gevende; laet my het

gouden hartje zien, dat ik u by ons afscheid gegeven heb.... Gy beloofdet my dat gy het altyd op uw hart zoudt dragen.

- Zwyg daarvan, Clara.... Het is niet meer daer.

- Niet meer daer? vroeg zy verschrikkend.

- Och, wat is er aen gelegen, kinderachtig meisje? Daerin zat immers de liefde niet....

- Frans.... het was van myne moeder.

- Het is my.... ontstolen, Clara; sprak twyfelend de jonge man.

Een bang voorgevoel overmeesterde de ziel der maegd. Zy dacht aen het verledene, aen het gezonden geld; zy had het gekende gouden kruis van Martha gemist, en smartelyk liet zy het hoofd nederzakken.

- Kom, dwaes kind, waarom gy al niet treurt!... Is het myne schuld, dat de kazerne opkropt van dieven.... En zoudt gy my daarom minder liefhebben, Clara?... voegde hy er vleijend by.

- O, neen! Frans, vergeef het my.... Maer het was een familie-heiligdom.... Ik denk er al niet meer op.... Heb my altoos lief Frans, en ik zal gelukkig zyn.

- Dat wil ik, Clara.

- Ik wist het wel! Tony wilde my over u misleiden, my ryk en gelukkig maken, als ik hem wilde beminnen; maer kon ik gelukkig zyn, zonder u?...

De jongeling klemde het meisje onstuimig aen zyne kloppende borst, en drukte zyne lippen op hare wangen.

Waerom sloeg haer hart op dat oogenblik zoo onrustig? Waerom was zy bevreesd?

- Daer sprak plotseling eene vermanende stem in hare ziele, en, zich losrukkende, riep zy uit: 'Laet my, Frans!... niet zoo wil ik bemind worden.... Uwe liefde doet my beven, en brengt my de wroeging van het geweten in de ziel.... Frans, Frans! heb erbarming met de arme Clara....

- Dwaze, spotte de jongeling; welke gedachte speelt u door het hoofd.... Welnu, ga dan maer heen, er zyn wel andere meisjes dan gy.

Die woorden ontstelden Clara.

- Vergeef het my, was het antwoord; ik denk geen kwaed van u; ik was zoo onrustig.... Geloof my, ik ben zoo gelukkig in onze liefde.... Maer ik smeeke het u, bemin geene andere.... Misleid my niet!... en het arme kind zakte op de kniën, en besproeide zyne handen met tranen - Clara bemint u zoo innig....

- Gy zyt dwaes, onderbrak hy barsch, terwyl hy opstond en plotseling weg ging, alsof hy verraden ware.

Zy zag hem met tranen in de oogen na, toen Ivo, bleek als een doode, nadertrad, haer oprigtte, en aen zyn hart klemde. Geruimen tyd belette hem de ontroering te spreken - eindelyk zeide hy:

- Ween niet over u, myn kind - ween over Frans.... Hy is wel te beklagen.... God! bad hy aengedaen, leid ons niet in bekoringen!... Kom, myn kind, en verlaet uwen

ouden vader geen' oogenblik meer.... Kom, en wil vergeten....

- Wien toch, vader?... Frans?... O, ik zal het nooit kunnen, en toch gevoel ik maer al te wel, dat hy my niet meer liefheeft gelyk voorheen.

- Bemin hem; maer beklag hem tevens. De liefde, Clara, doet velen verdwalen, maekt velen ongelukkig.... De misdaed en de wroeging zyn de naeste gezellinnen van dat gevoel.... O, myn kind! gedenk, dat uw arme vader zich blind weenen zou, als gy ooit misdeedt....

De oude schoolmeester was den ganschen avond droefgeestig; men wachtte te vergeefs den jongeling aen het avondmael.

Reeds was het vuer uitgedoofd; flauw bewoog zich het licht der blikken lamp, en lang was Clara reeds te bedde, toen Ivo nog op Frans zat te wachten.

De uren snelden heen: de schoolmeester telde het tikken der klok. De misdadige pleegzoon kwam niet terug. Hy was echter niet misdadig meer in de oogen van Ivo: deze had hem reeds vergiffenis geschonken.

X.**Slaep zacht!...**

De nacht snelde om; de dag brak aen; andere dagen volgden, en Frans keerde niet weder. De smarte was diep en treffend in de familie van den schoolmeester.

Clara verkwynde zichtbaer. Er nestelde zich eene ziekte in haer, die zich met snelheid van haren levensbloei meester maekte. Dagelyks werd zy bleeker, dagelyks zwakker; maer zy leed geduldig. Zy gevoelde dat zy om Frans leed; maer zy zou hem toch niet vergeten. Zy had het aen Tony gezeid: zy zou hem liefhebben tot in den dood!

De oude schoolmeester zag zyn kind door den worm der ziekte wegnagen; maer hoe diep hem dit ook lyden deed, had hy dikwyls gezeid: 'God heeft gegeven, aen Hem ook

het nemen.’ En toch was het wel hard voor den ouden Ivo! Allen, die hem lief waren, ontvielen hem beurtelings; Martha was gestorven, Frans had hem verlaten, en zyne Clara stierf langzaam onder zyne oogen weg....

De teering zette zich in Clara vast: een pynlyke kuch deed den schoolmeester voor den naderenden dood vreezen.

Zy echter vermoedde het niet; want als de kinderen, in hunne eenvoudigheid, haer vroegen, wanneer zy weder zou glimlagchen en gelukkig zyn, dan zeide zy: ‘Weldra!’ Zy wilde zeggen: ‘Als Frans zal wederkeeren.’ Frans! ziedaer hare hoop. Als zy des morgens gevraagd had: ‘Is Frans nog niet wedergekomen?’ en de vader: ‘Neen, myn kind....’ geantwoord had, dan liet zy er, de oogen ten hemel gewend, op volgen: ‘Dan zullen wy wachten tot dezen avond.’

Arme Clara! hoe wreed bedriegt u de hoop!

Zy beminde hem altyd even innig, al was het dan ook de liefde, die haer naer den grafkuil sleepte. Zóó wreed is somtyds dat gevoel! En dan nog liefkozen wy het aen ons hart, reiken in onze jeugd smekend de armen naer hetzelfde uit, denken ons gelukkig onder zyne zoenen, en hoevelen heeft het den dood niet in den boezem gestort!

Ivo zag wel dat zyn kind, door liefde-droomen, de ziekte voedde. Hy zweeg en leed. Uren lang zat hy naest Clara neder, hare hand in de zyne gedrukt houdende, en niet zelden vergat hy, dat de kinderen in de school hem

wachtten. Als Clara hem zeide: ‘Vader, die arme kinderen verlangen naer u....’ dan stond hy bedrukt op, en een klein meisje, uit de school, kwam huppelend aengevlogen, om in zyne plaets, Clara gezelschap te houden. Nauwelyks was het dagwerk afgedaen, of hy keerde terug en ging weêr op de plaets zitten, die hy eenigen tyd te voren verlaten had.

Armoede was er in Ivo's buis niet. De zieke had, wel is waer, hartversterkende middels noodig, en deze kostten meer dan de schoolmeester verdienen kon; maer zy werden hem toegereikt door iemand, die echter nooit gegeven had, die nooit eenen traen van medelyden in het oog had voelen opwellen! - door Hikpik....

De zwarte man was onrustig en ziekelyk; de wroeging knaegde hem aen het hart, en deed hem by dag en by Dacht spoken en schrikbeelden zien. De hongerige Martha, met haren rooden mantel, met haren vonkelenden blik, met hare beenderige hand, die zy dreigend ophief, dreef gedurig in zyne gedachte, en altyd meende hy haren vloekte hooren.

In de laetste dagen zyns levens wilde hy weldoen. Hy vreesde nu die ongekende toekomst, waermêe hy altyd gespot had; hy wilde zich verzoenen met dien God, welke de God der lydenden is - en daerom ook bragt hy zyne offers aen de ongelukkigen.

Clara werd na eenige weken bedlegerig. De bureu klaegden, de kinderen treurden, nu zy de goede Clara niet meer zagen; de oude vader zat stil en droevig aen het ziekbed.

Des avonds bad men in de gebuerte reeds voor Clara, en die godsdienstige plegtigheid is dikwyls een smartelyk voorteeken....

Het was op eenen herfst-avond. De zon daelde glansend neder, en purperde de bloemen en het kamervenster, tegen hetwelk zy leunden. De zieke wendde het gelaet naer die gloeiende natuer, en dacht te vergeefs aen leven en liefde. Ach! terwyl zy nog dacht aen Gods lieve schepping, aen de bloemen der velden, naderde de dood met een verhaesten stap.

Ivo zag het wel; maer hy durfde dien laetsten, koortsigen droom niet stooren....

Nu eens sprak zy van haren vader, dan van Frans, dan van Martha; dan mengde zy een gebed tusschen die dierbare namen, en hare verbeelding riep allen, die zy beminde, rond hare legerstede. De schoolmeester leed veel, toen hy deze liefde-woorden van Clara's lippen hoorde vloeijen.

Die koorts was de laetste stuiptrekking. De vader hield den arm om de schouders zyner dochter geslagen, en zag met ingehouden adem, met een onrustig jagend hart, den brekenden oogslag der jonge lyderes.

- Welk een lyden! had deze traeg en pynlyk gemurmeld.... Het klamme zweet breekt my uit.... Vader, is dat nu sterven?... Sterven!... zonder Frans gezien te hebben, zonder hem te kunnen zeggen, dat ik hem nog liefheb....

By die woorden had zy zich digter by haren vader trachten te dringen, alsof zy voor den naderenden dood beefde. 'Ik wil niet sterven!' had het meisje kermend geroepen, en klampte zich aen Ivo vast, alsof hy voor haer het leven geweest ware.

- Heb moed!... bad de oude man, diep aengedaen. Denk op den hemelschen Vader... bid Hem vurig, Clara....

Zy bad, en Ivo voegde zyne stem by de hare.

De rust daelde in haer neder. Een zoete glimlach kwam over het gelaet van de zieke zweven. Het was alsof een liefdevol beeld haer tegenlachte. Arm kind! zy dacht in den engel des doods, die haer wenkte, haren geliefde te zien. Haer brekend oog was ten hemel gewend; hare lippen baden; zy hief hare regterhand op, en de wysvinger rigtte zich naer boven.

De oude man zag onrustig naer dat begeesterd gelaet; zacht murmelde zy eenige woorden; dan viel de arm neder; haer hoofd zakte tegen het hoofd van Ivo, en haer laetste ademtogt kwam om de lippen des vaders spelen.

Hare ziel steeg ten hemel....

Ivo gaf in den beginne een vryen loop aen zyne smarte. Hy wilde zyn kind, met eene stem waerin snikken klonken, in het leven terug roepen; hy kuste dat koud wordend voorhoofd; hy drukte hare handen aen zyne borst - vergeefs!... Hy omknelde slechts een lyk.

Eindelyk werd hy gelatener. Hy betrouwde op God, en

gedacht den wysgeer der oudheid, die zeide: 'Een grysaerd van zeventig jaren, moet zich niet meer beklagen over de rampen des levens.' Hy had reeds veel zonder morren verdragen - en zou hy wankelen, nu hy reeds met den eenen voet in het graf stond?

Met een diep gewond hart, zat de oude schoolmeester voor het doodsbed. Soms stond hy op, trad in de kamer heen en weder, hield voor het venster stil, en het oog naer den zuiveren hemel gewend, had hy er met eene aengedane stem gebeden:

- God! die op ons nederziet, wend eenen blik op den armen grysaerd, die zonder steun op deze aerde omdwaelt. Ik mor niet om hetgeen my ontnomen is - neen! myn kind zal gelukkiger zyn by U, dan wel hier.... Maer het lyden des levens is zwaer voor een ongelukkigen zwerver.... Laet de geest van Clara my ondersteunen tot aen het graf, dat niet ver meer zyn zal.... Vader, heb genade met my.... laet my spoedig het afgematte hoofd op den peuluw uwer aerde te ruste leggen....'

En zich omkeerende, had hy, by het koude lyk van zyn kind, gezeid:

- Rust zacht, Clara, martelares der wreede liefde.... Ik ook zal weldra komen, daer waer geen lyden ons meer foltert Geef daer reeds voor my den kus van het herdenken aen den geest der arme Martha..... Kom weldra aen gene zyde des grafs, om den ouden lyder te

ondersteunen tot voor den regterstoel van den Almagtige.... Ik ween niet meer, Clara.... Ik zit gelaten den dood te wachten.... Rust zacht! rust zacht! en hy zoende het marmerig voorhoofd - gy zyt gelukkig....

Des morgens vonden hem de burens voor het bed van Clara zitten.....

Twee dagen daarna ging de zwarte lykstoet door het dorp. De grysaerd trad met gebogen en ontbloot hoofd, achter de lykbaer. Zyne oogen waren vochtig; maer snikken of klagen deed hy niet. Toen de kinderen Clara's graf met palmen en bloemen getooid hadden; toen de priester voor de jonge doode bad, hief Ivo de oogen, van tranen blinkend, ten hemel en bad zielvol mede. Daarna zonk het hoofd op zyne borst neder, en zoo keerde hy naer zyn huis terug....

Zyne wooning kreeg een droevig, een somber aanzien. Deuren en vensters bleven voortaan gesloten, als droeg de wooning den rouw gelyk de meester.....

Het was op eenen avond, nadat men Clara's lyk in de laetste rustplaats had nedergelegd, dat een man met een slecht uitzigt, met gescheurde en gehavende kleederen, het huis van Ivo nader trad. Hoe meer hy naderde, hoe meer aarzeland zyn voetstap werd. Hy scheen lang besluiteloos; maer eindelyk, moed scheppende, stapte hy toe en klopte op de deur.

Geene stem, geen geluid antwoordde.

De vreemdeling vestigde middelerwyl zyne blikken rondom zich. Er was eene groote verwaerloozing in alle voorwerpen op te merken. Het gras schoot welig tusschen de steenen op; de spin weefde ongehinderd haer web tegen de in lood gevatte ruiten, waarvan er eenige gebroken waren, en die, by den minsten zucht van den wind, akelig ratelden; de bloemen, die op de vensterbank stonden, waren geknakt of verdord.

Die opmerkingen deden den ongekende de borst onrustig jagen. De stilte verdubbelde dien angst.

Nogmaels klopte hy op de huisdeur, en toen hy, na een' oogenblik wachters, niemand hoorde komen, wilde hy heengaen. Op dit oogenblik werd de deur traeg geopend, en het bleeke en magere gelaet van den schoolmeester vertoonde zich. De schooijer boog verlegen het hoofd, stak de hand voor eene almoes uit, en stamelde: 'Ik heb honger....'

Die stem dreef, als een bliksem-vuer, door den boezem des schoolmeesters.

Plotseling treedt hy toe, staert den arme strak in de oogen, en hem om den hals vallende, roept hy uit:

- Frans! myn Frans!

Hy was het inderdaed.

Met neêrgeslagen blik, liet Frans zich door den ouden man aen de borst knellen.

- Myn kind! snikte de schoolmeester; gy komt dan terug; gy komt, om my nog eens, aen den boord van het graf, te omhelzen....

- Ik heb honger!.... was het sombere antwoord.

- O, ik dank God, dat hy u nog eens tot my terugvoert, ging de grysaerd voort. Waerom toch zyt gy my ontvlugt?... Dacht gy dan, dat ik u verstooten zoude om eene enkele misgreep.... Gy hebt my slecht beoordeeld.... Was ik dan uw tweede vader niet!...

- Ik heb honger! klonk het nadrukkelyk den ouden man in de ooren....

De toon dier stem joeg Ivo een bangen schrik in het hart. Hy deinsde terug, en dan eerst zag hy de ellendige kleeding van den zwerveling.

- Kom, sprak hy, hem by de hand vattende; kom, gy zyt arm; gy zyt ongelukkig, en als iedereen u verstoot, dan zal de gryze Ivo u nog altyd ontvangen.

Frans trad binnen en zette zich zwygend aen de tafel neder. Hy scheen ongevoelig voor de woorden des schoolmeesters, en staerde strak voor zich heen. Ivo haelde brood en zette het hem voor. De bedelaer wierp er zich op, en at met eene graegte, die men verslindend zou hebben kunnen noemen. De arme schoolmeester stond op eenige schreden van hem, de handen zaêmgewouwen, en zyn onrustigen blik somtyds op Frans, soms naer den hemel gewend.

Ivo wachtte naer een woord, naer een gebaer, naer

eenen blik van Frans, welke hem over de ledigte in het huis, over het afzyn van Clara zou ondervragen. Niets echter kwam aan de wenschen van den ouden man voldoen; de jongeling verslond het hem voorgezette brood, en zweeg.

Die yskoude onverschilligheid deed den ouden man zeer. Herhaelde malen had hy den naem van Clara op de lippen, om hem aen het oor van Frans te doen weêrgalmen, en misschien hierdoor nog eene der snaren van gevoel en liefde in zyn hart te doen trillen. Te vergeefs! dat hart scheen verstaeld tegen al de zoete indrukken van voorheen.

De grysaerd greep eindelyk moed, toen Frans verzadigd van tafel opstond en zeide met eene stem, die de diepste aendoening verried:

- Clara....

De jongeling stond stil en beefde.

- Frans, ging de schoolmeester voort; gy hebt haren naem nog niet over de lippen laten vloeijen.... en toch het laetste woord, dat zy gesproken heeft, was uwe naem.... haer laetste zucht, een zucht voor u....een zucht van liefde.

- Waer is zy? vroeg de hardvochtige, op kouden toon.

De grysaerd trad nader, opende de deur, en de hand des jongelings grypende, geleidde hy hem naer buiten.

- Ginds, sprak hy ontroerd, en wees met den vinger naer het kerkhof; ginds slaept zy naest Martha.... Frans, in den naem van God, in den naem van de liefde uwer

moeder en van myn kind, ik smeeek het u! stort een' traen op haer graf. Zy had u lief, liever dan het leven, dat zy noodig had om haren gryzen vader te ondersteunen....

Eene sombere aendoening scheen den rampzalige te bestormen. Ivo dacht aen inkeer. Hy zag strak naer het gespannen oog des jongelings, of er niet een traen in kwam perelen. Er scheen een stryd in de ziel van dezen te heerschen; doch hy verstiet, met eene geweldige beweging, de goede gedachte, en zich tot den grysaerd keerende, deed hy eene dier vragen, waerin al de verhardheid, al de boosheid van zyn gemoed doordrong.

- Hebt gy geen geld?

De oude man stond als verpletterd. Geld! hy vroeg hem geld, als hy hem smeekte een enkelen traen te plengen op het graf zynner moeder, en op dat van Clara.

- Geld! zegt gy, Frans; geld!... O, wal zyt gy diep bedorven.... Keer, ik smeeek het u, van dat misdadig pad terug; kom onder myn dak rusten, en word weder braef burger, goed Christen.... Weêrhoud die dreigende beweging met uwen arm... Hef de handen niet op tegen hem, die eens uw pleegvader was, die u weldeed, die u nog bemint, al beloont gy zyne liefde met de zwartste ondankbaerheid.... Frans, gy hebt my wreed gefolterd, gy hebt myn kind misschien den dood aengedaen, nadat gy haer onder het dak, dat u eene schuilplaats bood, hebt willen schandvlekken.... Ik had u kunnen vloeken; ik heb het u

vergeven.... Ach, ik smeeek het u, by de heilige schim uwer moeder....

- Zwyg! zwyg! riep de jongeling hem toe.

- In den naem van die moeder, wier graf gy miskent.... Hoort gy dan de stem van uw geweten niet meer, die u toeroept 'Wee! wee! wie zyne moeder haet....'

- Zwyg! bulderde de vagebond hem toe, en stak zyne handen weêr dreigend uit.

Zwyg.... Geef my wat my van de erfenis myner moeder toekomt, en ik zal voor eeuwig heengaen.

- Van de erfenis uwer moeder?... Gy dwaelt, kind. Weet gy dan niet, dat zy van honger gestorven is?... Weel gy dan niet, dat al wat zy bezat nauwelyks genoeg was om hare schulden te betalen?... Gy zelve hebt haren laetsten schat, het gouden kruis....

- Zy had eene wooning!... onderbrak driftig de jongeling, als wilde hy met die pynlyke herinnering afbreken.

- Ach, Frans! maer zy was zoo zwaer belast.

- Neen, neen! Gy hebt myn geld; gy zult het my geven.

- Frans! God is myn getuige, dat ik niets bezit.... Dat ik zelfs veel van myne penningen aen uwe moeder gegeven heb, om haer te helpen, om haer te ondersteunen....

- Gy liegt....

- Is dat een woord jegens my.... Gy haet den ouden Ivo dan wel sterk.... Wal heb ik u toch misdaen?... O, herroep dat woord, en laten wy elkander liefhebben....

- Ydele woorden! geef my geld, of....

En by die woorden greep hy den grysaerd by de borst, en stiet hem ter aerde.

- Genade, Frans! heb genade met my!... kermde Ivo weenend.

De misdadige jongeling had geen gevoel van genade in de ziel. Van onbedachtzaamheid, in het losbandige, daarna in de landloopery, in het wanbedryf vervallen, had hy de edele gevoelens in zynen boezem gesmoord. Het onkruid had de goede vruchten van voorheen verdrongen en verstikt.

De grysaerd lag op den grond, murmelde nog woorden van genade en liefde, en bad: 'Vergeef het hem, Heere; hy weet niet wat hy doet!...'

Toen de burens kwamen toegesneld, verliet Frans den ouden man, en verdween achter de wooning.

XII.**Laetste Bloemen.**

Die slag had den schoolmeester diep getroffen. Met gebogen hoofd zat hy somtyds onder den vlierboom, en bleef er zwygend zitten, tot dat de eene of andere moeder hem zeide op te staen, om zich tegen de avondkoude te beschermen.

Meestal was hy somber, somtyds ook wel glimlagchend; maer dan was het een glimlach, die den aenschouwer weenen deed, een glimlach zonder kracht, zonder ziel: een zinnelooze glimlach.

De kinderen van het dorp waren droevig, omdat zy geene vaderlyke woorden uit zynen mond meer hoorden; omdat hy nooit hun spel meer regelde, en zelfs somtyds bang en onrustig voor hen wegsloop. Arme kinderen! zy

zelve kregen schrik voor den vriend hunner jeugd, als zy hem uren lang aen het graf van Clara zagen zitten, of hem een weinig aerde van hetzelfde, als iets dat hem heilig was, naer zyne wooning zagen dragen!

De school was verlaten. De plaets, waer hy zoo vele lessen van deugd en christenzin in hunne jeugdige harten gestrooid had, werd niet meer bezocht en men had er reeds ernstig aen gedacht, den ouden schoolmeester door een nieuwen te vervangen.

Gelukkig! waren de menschen van het dorp geene ondankbaren. Velen waren door Ivo gevormd, en zy hadden iets in het hart behouden, dat hun zeide den braven man te moeten ondersteunen, nu hy onvermogen was geworden, en zonder dat hy vruchten voor de toekomst vergaderd had. Hikpik zelve zette zyne giften voort, sinds de ziekte zyne wangen kwam uithollen; sinds hy in iedere schaduw een grynzend spook zag; sinds het rammelen van zyn goud, dal hy vroeger zoo sterk beminde, hem sidderen deed.

Als men hem den naem van Martha noemde, huilde hy als een bezetene; als men dien van Frans in zyne ooren deed klinken, dacht hy dat de vagebond, gewapend, hier of daer hem den doodslag zou toebrengen. Doch als men van Ivo sprak, dan had hy hoop; dan verlangde hy naer het oogenblik, waerop hy den armen man, die zoo innig aen die wezens was gehecht geweest, om vergiffenis zou kunnen bidden.

Het was op een schoonen morgen van het najaer, als de zon de herfstdampen van de ledige akkers doet opklaren, als het geel en bruin geworden loover meer en meer naer beneden zwindelt, om verder en verder door den storm weggeslingerd te worden, tot dat het eindelyk onder het witte sneeuwkleed zal bedolven zyn....

Ivo zat beweegloos als een marmerbeeld, in zyne wooning. Niets duidde aen, dat zyne ziel nog gedachten had. Hy was een kind, met gekrookte ledematen en zilverige hairen! Zyn oog, noch zyne lippen bewogen zich. Hy verkeerde in eenen oogenblik, waerin hy zelfs het bewustzyn van zyn bestaen niet had.

Zacht ruischte er een lied in de verte. Het waren kinderen die zongen. Hunne stemmen versmolten zich, stierven soms langzaam weg of stegen weder harmonisch op. Allengs naderde de zang, en klonk als een engelenlied. Het scheen dat in die toonen een geluid trilde, hetwelk weêrgalm had in het hart van Ivo. Hy rigtte het gekromde lyf op; zyn oog kreeg leven en zag strak en denkend voor zich, terwyl hy de hand aen het hoofd bragt, als wilde hy den nevel verwyderen, die zich over zyne herinnering uitbreidde.

- Dat lied!... Heb ik dal nooit gehoord?... sprak de oude man. Stil.... dat lied.... Neen!.... voegde hy er langzaam by, en verviel weêr in zyne gevoelloosheid. Maer toen het weder opsteeg, toen het krachtiger tot in de eenzame wooning kwam galmen, hief hy het hoofd op, zyne borst

joeg, en plotseling, als in eenen terugkeer der rede, berstten de tranen uit zyne oogen.

- O, ja! riep hy uit; ik heb het herkend! Het is het lied van Clara.

Hy luisterde met ingehouden adem, en het was hem, alsof de hemelen zich geopend hadden, en zyn kind, in gezelschap der engelen, hem dat zoete lied toezong. Hy dacht te droomen; maer hy hoorde het te wel - het klonk immers in zyne nabyheid!

Hy luisterde nog naer die zalige toonen, toen de deur van de wooning geopend werd, en een aental kinderen, in zondags-gewaed, binnen huppelden. Eenigen droegen eene mand met vruchten; een ander eene kroone van herfst-bloemen.

Een der kinderen kwam bly vooruit, vloog den armen schoolmeester om den hals, kustte hem en bleef als aen zyne borst hangen, terwyl het bly herhaelde:

- Meester Ivo! het is heden uw verjaerdag! 'welke woorden, juichend, door de dorpsjeugd beantwoord werden.

Maer weldra werd men stil, en het kind dat de kroone droeg kwam op zyne kniën geklouterd, en drukte hem den krans op zyn zilverig hoofd. De oude man bleef stil zitten; maer in zyn oog was iets onrustigs, iets vragends: hy verstond niet meer wat men deed.

- Zingt.... zingt!... sprak hy stil en twyfelachtig.

En als de kinderen het lied van Clara weder zongen, weende de grysaerd dat de tranen hem langs de kaken

liepen. Soms onderbrak hy den zang en vroeg naer Clara; dan weder liet hy de kinderen zingen, of kermde, met eene gebrokene stem, het lied der kinderen na.

Al de kleinen kwamen beurtelings by hem, drukten hem de hand, of zoenden den braven vader, en toen hy eindelyk eens geglimlacht had, zonder te weten waerom hy glimlachte, dansten zy allen van vreugde rondom hem, en hy - het gryze kind! danste mede, stond in den zingenden kring, of zette er zich lagchend in neder.

De kinderen waren gelukkig. Zy dachten dat Ivo genezen was. Hy had echter, helaes! het toppunt der zinneloosheid bereikt....

Het was treffend, hartprangend om te zien, hoe de arme man door het lyden was gemarteld. En misschien was het nog gelukkig, dat de zinneloosheid zyne herinneringen vernietigde. Zyne kalmte had immers kunnen wankelen; want wat is er zwakker dan de mensch, hy, die zich de opperheer der aerde noemen durft? De herinnering alleen is een reus die hem verplettert, en hoe dikwyls heeft de krachtdadigste man zelfs niet gebeden: 'Waerom kan ik niet vergeten?...'

Ivo vergeet!...

Zie, hy speelt met de kinderen; hy betwist hun, even als een kind, het blad eener bloeme; weent en klaegt als hy zynen zin niet krygt, of als men hem de bloemenkroon van het hoofd genomen heeft....

Op dit oogenblik komt een der kinderen van Hikpik, ontsteld, met overyling, met de wanhoop op het gelaet, binnen geloopt, grypt den schoolmeester by den arm en roept hem toe:

- Kom meê! kom meê! vader sterft!

De kinderen stoven verschrikkend uit een, en de schoolmeester liet zich gewillig voortsleuren, tot dat hy in de kamer van Hikpik, aen het sterfbed van den boozen deurwaerder, stond.

Deze lag er bleek en afgeteerd neder: zyne oogen gloeiden in het hoofd; het doodsweet perelde hem op het aengezigt, en zyne bevende, holle stem riep den schoolmeester toe:

- Ivo, Ivo! ik sterf.... Schenk my uwe vergiffenis....

De oude man luisterde niet; maer zag onrustig rond en scheen het oor te leenen naer het snikken en weenen, dat de kinderen van den deurwaerder lieten hooren.

- Ivo!... Ivo!... bad de zwarte man; zeg toch aen dat gloeiende spook van Martha, dat het zich verwydere.... Genade, Ivo!... Ik heb berouw over myne misdaden.... Spreek een woord, en Martha en Frans zullen my vergeven.... Gy luistert niet! Zyt gy onverbiddelyk, Ivo?... Heb ik dan nog niet genoeg geleden?... Dag en nacht wringen my yselyke spoken den gorgel toe, ryten my het hart open, alsof zy zich wilden overtuigen, dat het inderdaed een stalen hart was.... Ivo.... Ivo.... honderd.... duizend....

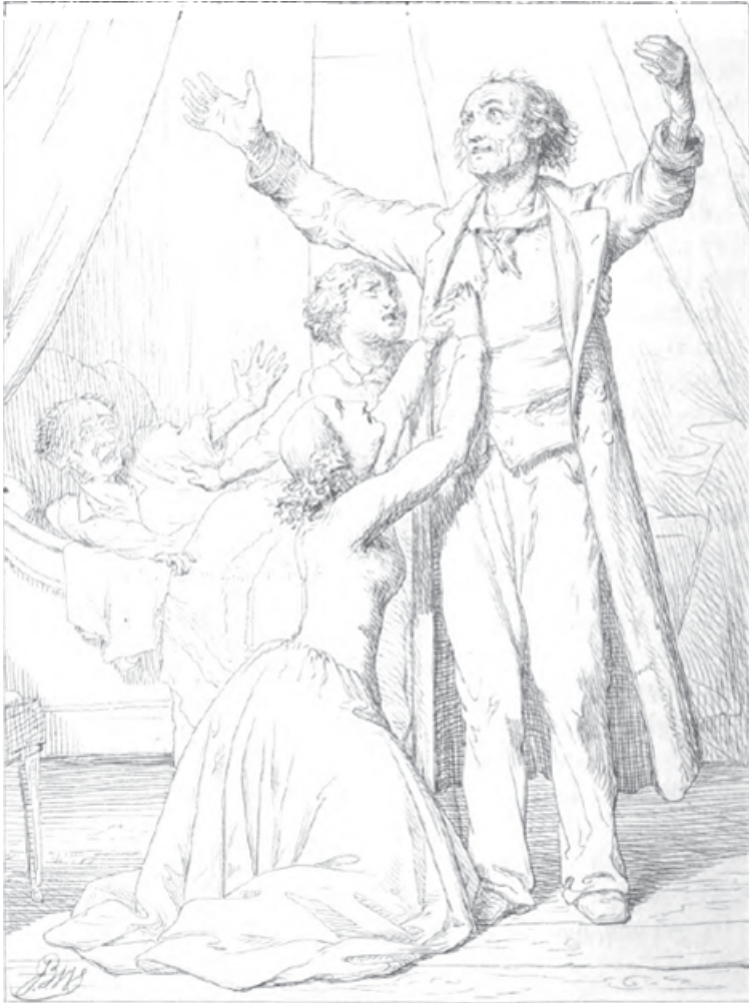
zes duizend gulden aen den arme, als gy my vergiffenis schenkt....

De kinderen baden mede, kropen op de kniën, kusten Ivo's kleed, en lieten heete tranen op zyne handen gloeijen. De schoolmeester zag den stervende onverschillig aen, en schudde het gryze hoofd, hoewel hy niet wist waerom hy het schudde.

- Gy zegt, neen!... Gy hebt dan geene genade met den lyder.... Gy wilt hem dan, met den vloek beladen, voor den regterstoel des Almagtigen doen verschynen.... Ik heb het wel verdiend!... Ja, ik heb Marthas kind wreedaerdig van hare zyde gescheurd; ik heb gespot met hare tranen; ik heb weduwe en wees vertrap, en geene genade gehad als zy honger leden; ik ben de schuld, dat de eene van honger is gestorven, dat de andere een schurk geworden is. Maer ik heb boete gedaen, Ivo.... groote boete! Ik heb den arme van myn geld medegedeeld; ik heb gebeden, hetgeen ik vroeger nooit deed.... O, myne kinderen, kermde de stervende - vloekt nooit uwen vader.... Bidt, bidt voor hem....

De schoolmeester bleef altyd koel en onverschillig. De krachten van den deurwaerder waren uitgeput, en het was zyne dochter, een kind in den vollen bloei des levens, welke thans voor hem begon te smeeken.

- O, ja! nokte zy; gy zult dat troostend woord voor mynen vader uitspreken. Men heeft altyd gezeid, dat gy een goed mensch waert; dat gy leerdet God beminnen,

en uwe vyanden vergeven.... Ivo, ik smeeek het u, in den naem van Clara.

- Clara!... antwoordde de schoolmeester, op een somberen toon, en sprak na eene poos peinzens, vleijend voort: - Zyt gy het, Clara, myn kind?... Kom hier aen myn hart.... Het doet my zoo zeer.... Wat hebt gy lang geslapen, Clara....

- Ivo, Ivo! riep de zieke.

- O, gy zyt schoon! ging de zinnelooze voort en rigtte het meisje op, wier blond hoofd hy tegen zyn hart drukte. Frans.... Martha.... Clara.... ik heb u altoos lief...

- Ivo, zyt gy zinneloos? kermde Hikpik.

De arme man luisterde niet; hy liet het hoofd van het dochterke los, staerde naer de zoldering, en wenkte met zyne handen, alsof hy iets tot zich riep:

- Clara.... sprak hy; waerom vliegt gy heen, myn engel!... Keer terug.... Kom, ik wil met u gaen....

Daerna zweeg hy.

- Zinneloos! zinneloos!... sprak de zieke. Er is geene vergiffenis voor my te hopen.... Ivo! kom tot uwe zinnen terug.... Erbarming! daer is het weêr, dat gloeiend spook van Martha.... Razerny!... Ivo, ik kan het niet keeren, en het gebed versmacht my op de lippen.... Kinderen! ik bezweer het u: vloekt of verstoot nooit, de weduwen of de weezen!...

Op dat oogenblik verscheen de dorpsherder, een man,

grys geworden in zyne christelyke zending, op den dorpel der kamer. Hy hief de hand op, en sprak plegtig:

- Vrede zy met u!.....

Hikpik was dood. Het huis was gesloten, gelyk dat van den schoolmeester.

Het afsterven van den deurwaerder werd niet betreurd. Men had geenen eerbied voor dien doode; men herhaelde de geschiedenis zyner onregtvaardigheden, en betwistte heimelyk reeds aen de kinderen, het regt op het geld, den arme afgewoekerd - zoo als men het noemde.

De schoolmeester was in zyne wooning terug gekeerd, en geen indruk van het gebeurde, was tot in zyne ziel gedrongen. Toen hy in zyne wooning de brokkels der feest-bloemen zag liggen, had hy deze byeen gegaerd, dezelve tot strooisel verplukt, en in de kamer rondgeworpen, gedurig in zich-zelfen morrende, dat dien nacht Martha, Clara, Hikpik zouden komen feest houden.

Dit deed hy nog, toen reeds de heldere maen haer licht door het bovenste gedeelte des vensters wierp, en, in haren glans, van den armen Ivo een wezen maekte, dat men eerder zou gezeid hebben aen de spoken-, dan wel aen de wezenlyke wereld te behooren.

Eensklaps werd hy, door een hevig kloppen op de deur, en het geroep 'Ivo! Ivo!' in zyn werk gestoord. De zinnelooze stond stil, en het strooisel ontglipte aen zyne hand.

Hy trad toe en opende de deur. Een jonge man kwam driftig binnen, en vloog den schoolmeester om den hals.

- Wie zyt gy? vroeg de grysaerd.

- Ivo, kent gy Tony niet meer?... Ik kwam naer het ziekbed myns vaders; helaes! ik kom te laet.

- Gy komt te vroeg, sprak de schoolmeester somber: de dooden dansen eerst te middernacht. God, sprak hy plegtig voort, den vinger ten hemel opgeheven: God wil het zoo.... Ga.... Wee! driewerf wee! wie zich tegen den wil van God verzet....

- Ivo, wat deert u? zeide Tony op bevenden toon.

- Ik wacht hen.... Martha, Clara, Frans, Hikpik ook.... allen komen, en - voegde hy er geheimzinnig by: wy gaen ons met elkander verzoenen.... God wil het zoo!...

Eene koude rilling liep Tony over de ledematen, en het woord 'zinneloos' dat over zyne lippen vloeide, deed hem voor den vonkelenden blik, voor den geheven vinger des grysaerds, achteruit deinzen.

- Ivo, waer is Clara? smeekte echter de jongeling.

Die naem deed den vinger van den ouderling weder langzaam zakken.

- O, zeg het my, bad Tony zacht; waerom laet zy u alleen?

- Omdat God het zoo gewild heeft! antwoordde droevig de gryze man; want hy scheen altyd op den harmonischen naem van zyn kind, een zustergekluid in het hart te gevoelen.

- Waer is zy dan, Ivo?

- Zy is dood, sprak hy, op zyn gewoonen toon.

- Dood! herhaelde Tony bang; gy bedriegt u, Ivo; gy zyt niet regt by uwe zinnen....

Allen zyn dan gestorven.... Daer het doodbed eens vaders; ginds het graf eener vrouw die ik beminde.... Maer neen, gy bedriegt my, niet waer, brave Ivo?....

- Daer heeft zy gelegen, koud als marmer; Frans was heen gegaen; zy stierf en liet haren vader alleen, arm, hongerig en gebrekkelyk.... God gaf, God nam!... Straks zal zy komen.... straks.... Zy zal hier dansen, in dat witte doodkleed, en met eenen krans van rozen om het hoofd....

Dan zweeg hy, en welke pooging Tony ook aenwendde, hy sprak geen woord meer.

Diep in de ziel getroffen, keerde de jongeling naer het ouderlyke huis terug, en vernam er de droevige geschiedenis van Martha, Clara en Frans. Herhaelde malen wischte hy heimelyk een' traen van de wangen, als de naem van Clara in zyn oor ruischte. Hy had haer inderdaed innig lief gehad. Noch de woeling der stad, noch zyne yverige studiën aen de hooge-school, noch de bals, de feesten, de schoone en ryke vrouwen, hadden hem dat nederige dorpskind kunnen doen vergeten.

- Zuster, zeide hy, toen deze het verhael geëindigd had; drie wonden slaen my thans het hart tot bloeden. Daer ligt het lyk eens vaders, een stap van hier zit een

zinneloos weldoener; ginds, zuster - ik heb het u altyd verborgen! - ginds op het kerkhof rust de vrouw, die ik meer dan myn leven beminde.... Clara was myn droom.... O! had zy my willen beminnen, zy zou niet van lyden en liefde gestorven zyn.... De liefde, zuster! er is geen wreeder monster dan zy, als zy hare verlangens niet kan voldoen.... Tony ook heeft het ondervonden.

Twée dagen nadien ging de schoolmeester, zinneloos, achter het lyk van Hikpik. Hy had meer beklagers dan de doode, en velen die weenden hielden, door de tranen heen, het oog op den ouden man gerigt.

‘Hoe vele rampen sleept ééne onregtvaardigheid niet naer zich, murmelde Tony, als hy naer den schoolmeester zag. Eene edelmoedige gedachte kwam in hem op: hy zou den ongelukkige eene zachte en goede verzorging in het dorp doen geven - een denkbeeld, dat hy ook weldra tot waerheid maekte.

De regtvaardige was gevallen, en hy, de zoon van den onregtvaardige, zou het werk des eersten voortzetten!

XIII.**Slot.**

Acht jaren na het gebeurde, dat wy in het voorgaende hoofdstuk hebben medegedeeld, woonde in de hoofdstad een jong advokaet, die zich door zyne welsprekendheid, door het verdedigen van den arme tegen den verdrukker, een geliefden naem begon te maken.

Die advokaet was Tony.

Zyne studiën en natuerlyke aenleg, hadden hem in korten tyd zoo ver gebragt, dat hy, jong reeds, aen de balie werd toegelaten, en er zelfs eene der schitterendste plaatsen bezette.

Tony woonde met zyne zuster, en scheen in de oogen der wereld, een gelukkig mensch te zyn. Men wist echter niet, dat er heimelyk een worm aen het hart van den

jongen regtsgeleerde knaegde, en die worm was een denkbeeld aen het verledene.

Als by daerop zyne gedachten terugbragt, dan kwamen hem al de wezens te binnen, die hy gekend had; dan dacht hy aen het huisgezin van den schoolmeester en van Martha, en berekende de rampen en misdaden, die uit eene onregtvaardigheid, door zynen vader gepleegd, waren voortgevloeid. Nooit had hy eene betere les, tot het goede, genoten, dan door het overwegen van de gevolgen eener handelwys, die voor niets werd gerekend in den beginne, waerin hy zelfs zedelyk gedeeld had, en die toch zoo schrikkelyk geworden was!

‘Eene wanorde, schreef de schoolmeester eens, is dikwyls eene oneindig lange keting van misdaed en ramp, die zich van geslacht tot geslacht ontrolt....’

Tony had de waerheid hiervan ondervonden.

Als soms zyne zuster hem met eenen traen in het oog verrastte, en hem naer de oorzaak van dat lyden vroeg, dan sprak hy ook dikwyls van eene vrouw, die hy had bemind, en waerop hy eens al zyne droomen bouwde.

- Kunt gy dan niet vergeten? vleide de zuster, en wischte met hare blanke hand een opkomenden rimpel van het voorhoofd.

- Zuster, gy hebt nog niet ondervonden wat de liefde is.... Gy zyt gelukkig in haer; uw hart klopt van zalige aendoeningen, en het geniet leven in dat gevoel; maer myne

liefde was de dood.... Ik sloeg te vergeefs myne armen naer het voorwerp dier liefde uit; want ik zag het aen het hart geprangd van een ander, die het daarna verstiet, vertrapte en in de armen van den dood slingerde. En ik, zuster, ik had het, als iets goddelyks, aen het hart willen bewaren....

- Maer, Tony, er zyn ryke vrouwen, die u met een liefdevollen oogslag volgen.

- Ik weet het, zy volgden my sinds lang; maer wat geeft het my, dat zy hare vleijery, hare schoonheid ten toon spreiden. Liefde raedpleegt rykdom, noch vleijery.... Zuster, noem my eene vrouw, die in eenvoudigheid, in deugd, in liefde, in liefde tot den dood aen Clara kan vergeleken worden.... Zoek niet, gy zoudt te vergeefs zoeken.... Ik heb andere vrouwen willen beminnen, en ik vond meestal of huichelary, of ligtzinnigheid, of wulpschheid. Terwyl men haer aen de borst klemt, terwyl zy ons woorden van liefde toespreken, zoeken hare blikken reeds eene andere overwinning.... Hoe hooger men komt, hoe meer verfyning, hoe meer bedrog, en nu ik uit de droomen der jeugd geworsteld ben, nu geloof ik dikwyls met den dichter^(*) aen zyne scherpe woorden over de vrouwen: *dat geblankette kwaad*.

- Gy zyt onregtvaerdig....

(*) HOOFT.

- Gy hebt misschien gelyk; maer ik heb eens eene volmaekte vrouw bemind, en ik toetst ze allen aen haer. Ik heb er nog geene gevonden, die den toets kan weêrstaen.... Ik had veel liefde in myne ziel; my dunkt, dat ik zou bemind hebben, gelyk er niemand beminnen kan.... en het is daerom, het is, omdat myne ziel zooveel noodwendigheid gevoelt om te beminnen, dat ik zulke trouwe herinnering aen Clara koester, dat ik somtyds een' traen pleng aen het lyden, dat haer toch door onze familie werd aengedaen.

De zuster zuchtte.

- Konde ik al dat onregt herstellen, ik zou het doen zelfs ten koste myns levens, en het zou misschien de schim van onzen vader troosten.... Het onregt is begonnen toen Frans, door eene schandelyke omkoopery, dienstpligtig werd; aen dat begin schakelen zich de dood van Martha, het sterven van Clara, de zinneloosheid van den armen Ivo, en het verderf van Frans.... Ééne onregtvaerdigheid stort soms honderde menschen in eenen afgrond van lyden. Lang heb ik naer Frans gezocht, en als ik eenig spoor van hem bemerkte, dan was het op den weg van ledigheid en misdaed....'

De dienstknecht trad binnen en reikte den jongen pleiter eenen brief over. De brief berigtte hem, dat hy aengeduid was, van ambtswege, om de verdediging op zich te nemen van eenen misdadiger, die weldra voor het gerechtshof zou verschynen.

Eene rilling overviel Tony, toen hy den naem des schuldigen las: het was die van Frans. Ontroerd, door duizende gevoelens bestormd, ging hy uit en begaf zich naer de gevangenis.

By den pligtige gebragt, hield hy zich onbekend.

Hy zou echter den misdadiger niet herkend hebben, zoodanig was dat, voorheen zoo regelmatig, gelaet veranderd. De driften, die in de ziel stormden, deden ten sterkste haer uitwerksel op het aengezigt van den schuldige zien.

Deze verhaelde zyne levensgeschiedenis; Tony kon nauwelyks zyne ontroering verbergen.

Frans verzwegen niets: zyn leven voor en gedurende de diensttyd; den dood zyner moeder, dien van Clara, zyne verhardheid in de tranen des schoolmeesters - alles kwam, in volle waarheid, over de lippen. Hy was, van misdryf in misdryf vervallende, eindelyk voor goed de prooi der gevangenis geworden.

Frans was het treffendste voorbeeld, dat men vinden kon, om het gevaer te doen zien van eene plotselinge standverwisseling, en van de aenraking met het slechte der wereld, als onze zedelyke kracht hiertegen niet bestand is.

- Frans, sprak de advokaet, nadat hy het levens-verhael had aengehoord; kent gy my niet meer?

De misdadiger zag hem eenen oogenblik strak aen, en schudde ontkennend het hoofd.

- Evenwel hebben wy als kinderen dikwyls zamen gespeeld; als jongelingen elkander gekend....

Frans bleef zynen verdediger scherp aenzien.

- Zyt gy Tony? vroeg hy eindelyk.

- Ja, was het antwoord; ja, ik ben Tony. Ik heb jegens u nog een ouden pligt te vervullen; ik zal beginnen met u uit al de krachten, die ik bezit, te verdedigen. Heb moed....

- Gy kunt my niet vrypleiten van den diefstal, dien ik pleegde....

- Dan zal ik u de straf ligter maken; want ik heb hoop, u tot het goede te zien terugkeeren.

Nooit had de advokaet met meer yver eene zaak doorgrond; nooit had hy zyne welsprekendheid meer gescherpt.

Zyn naem alleen was genoeg, om het gerechtshof dien dag te doen opkroppen van volk.

Nog nimmer sprak hy zoo schoon; nog nimmer trof hy de aanwezigen zoo diep, en de toon zyner stem alleen was genoeg, om Frans de tranen in de oogen te dringen, al verstond hy dan ook de vreemde tael niet, waerin er gesproken werd. O, welk magtig middel van bekeering ware die pleitrede voor hem geweest, als hy dezelve had kunnen verstaen!

Tony schetste het leven van zynen speelgenoot, in zyne wieg, in zyne jeugd, in zyne jongelingschap; in zyn slaefsch en gedwongen leven, zoo strydig met de persoonlyke vry-

heid van den mensch. Hy volgde hem in zyn leven buiten het dorp, wees op de stronkelsteenen, die in zynen weg geworpen werden: onregtvaardigheid, lyden, honger - en eindigde met op het berouw te wyzen, dat de ziel des jongelings doordrong.

Toen men het vonnis uitsprak, drukte de pleiter de hand des ongelukkigen, als om hem kracht te geven in den slag.

Onnoodig! hy ontving hem gelaten.

- Gy zyt veroordeeld, sprak Tony; boet het kwaed dat gy deedt, in de gevangenis; maer gedenk steeds uwe moeder, uwe geliefde, uwen weldoener: allen in lyden gestorven. Keer met hetzelfde berouw, dat u thans bezielt, uit de gevangenis terug, en kom daarna aen het huis van uwen ouden speelmakker kloppen; hy zal u ontvangen als een weêrgekeerden broeder, opdat gy nog een eerlyk en braef man in de wereld worden zoudt.'

EINDE.